

ШАШКЕВИЧІВСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ – 2025

ТВОРЧИСТЬ І СПАДЩИНА МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА ЯК ОРІЄНТИР У ВІДСТОЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

*З нагоди ушанування
214-річчя уродин Маркіяна Шашкевича*

Організатори заходу:

Західний науковий центр НАН України і МОН України
Наукове товариство ім. Шевченка

Сприяння:

Департамент освіти і науки Львівської ОВА

Підтримка заходу:

Громадська організація «Україна-ЄВРОПА-СВІТ»
Золочівський ЗЗСО I-III ступенів № 2 ім. М. Шашкевича

Формат проведення: онлайн, заочна.

Місце проведення: Підлистя – Білий Камінь – Новосілки –
Золочів – Львів – Броди – Чортків – Бережани – Дуліби
(Україна) – Перемишль (Республіка Польща).

Дата і час проведення: 06.11.2025, 12.30.

Львів – 2025

«Шашкевичівські наукові читання – 2025» (ШНЧ – 2025) присвячені комплексному аналізу діяльності та життя видатного галицького Будителя. Західноукраїнське відродження, ініційоване Маркіяном Шашкевичем та його соратниками з «Руської трійці», розглядається як етап відстоювання не лише мови та культури, а й права українського народу на самобутнє існування.

Зазначений науково-освітній захід має на меті вшанувати пам'ять М. Шашкевича (06.11.1811-07.06.1843), залучивши до участі академічних дослідників, студентів, а також старшокласників. У межах заходу передбачається актуалізувати внесок М. Шашкевича у національне відродження та розвиток нової літератури на західних землях України, окресливши, що його творчість та ідеї є не музейним експонатом, а живим моральним орієнтиром для сучасних та майбутніх поколінь українства.

ПРОГРАМА

<p><i>ЗИНЮК Олег</i> Привітання організаторам та учасникам «ШАШКЕВИЧІВСЬКИХ НАУКОВИХ ЧИТАНЬ – 2025»</p> <p>Секція 1: Засади творчості Маркіяна Шашкевича: від історичної постаті до ціннісного виміру національної ідентичності</p> <p><i>ВІВЧАР Соломія</i> Маркіян Шашкевич у науковому дискурсі</p> <p><i>Записок НТШ:</i> публікації, інтерпретації, рецепція</p> <p><i>ЗАХАРЧУК Євгеній</i> Діяльність Шашкевича – гідність і новаторство у відстоюванні української ідентичності</p> <p><i>ГНАТІВ Андрій</i> Любов як опосередкована злука між з'явленням і зниканням дару любити за Маркіяном Шашкевичем</p> <p><i>НАГОРНЯК Христина</i> Від «Русалки Дністрової» до цифрової епохи: спадщина Маркіяна Шашкевича як основа сучасних культурних трансформацій</p> <p><i>ПРОЦІВ Микола</i> Маркіян Шашкевич і Бережани</p> <p>Секція 2: Простір Шашкевича – <i>Prostir</i> <i>Shashkevycha</i>_молодь-young (за участі старшокласників та студентів освітніх закладів, яким присвоєно ім'я М. Шашкевича; захід буде проводитись за технічної підтримки Золочівського ЗЗСО I-III ступенів № 2 ім. М. Шашкевича)</p> <p><i>ГАВРИШКІВ Діана</i> Роль «Руської трійці» у збереженні української мови</p> <p><i>ДІДИК Соломія</i> Роль «Руської трійці» у збереженні української мови</p> <p><i>ЛЕРНИКОВА Анастасія</i> Слово, що ожило: як Шашкевич боровся за мову свого народу</p> <p><i>МОЗУЛЬ Юлія, ПАВЛОВ Олексій</i> Маркіян Шашкевич: слід «будителя галицької русі» у Перемишлі (Польща)</p> <p><i>РІШКО Олена</i> Священник-патріот: моральні цінності у творчості Маркіяна Шашкевича</p> <p><i>СЕНИШИН Олександра</i> Від Підлися до Святоюрського собору: яким було життя Маркіяна Шашкевича</p> <p><i>УСИК Максим</i> «Русалка Дністровая»: літературний збірник чи маніфест національного пробудження?</p>	<p>4</p> <p>6</p> <p>11</p> <p>16</p> <p>18</p> <p>24</p> <p>33</p> <p>37</p> <p>40</p> <p>43</p> <p>45</p> <p>50</p> <p>53</p>
--	---

ПРИВІТАННЯ ОРГАНІЗАТОРАМ ТА УЧАСНИКАМ «ШАШКЕВИЧІВСЬКИХ НАУКОВИХ ЧИТАНЬ – 2025»

Шановні організатори, глибоко поважні академічні дослідники, студенти та наша молода зміна - учні-старшокласники!

Сердечно вітаємо вас усіх на «Шашкевичівських наукових читаннях – 2025» з нагоди 214-ї річниці уродин західноукраїнського Будителя національної свідомості Маркіяна Шашкевича. Це не просто дата в календарі – це привід вкотре зазирнути у витoki нашої сили.

Сьогодні ми, як і «Руська трійця» у свій діяльнісний час, об'єднуємося для спільної справи. Наші сесії – академічна та молодіжна «ПРОСТІР ШАШКЕВИЧА» – це спільна робота. Досвідчені дослідники аналізуватимуть історичні засади й інші аспекти, а молодь вчиться застосовувати цей «моральний орієнтир» у сучасному прагненні й відстоюванні ідентичності. Наш обов'язок – засвоїти той факт, що справжній патріотизм лежить у щоденній праці: у навчанні, в опрацюванні свого, у формуванні культурного коду.

Варто зазначити, що Маркіян Шашкевич діяв у час, коли українська інтелігенція була розгублена, а інституції відсутні. Він усвідомив, що боротьба за ідентичність вимагає системного новаторства. На його прикладі ми бачимо, як одна людина, маючи чітке бачення, здатна формувати еліту: створення «Руської трійці» стало одним з перших в Галичині культурних осередків, що започаткував системну роботу з відродження української культури, традицій.

І нехай приклад Будителя, який не зламався попри всі переслідування, надихає нас. Пам'ятаймо його заповіт, що залишається гімном нашої незламності: *«Разом к світлу, друзи жвав!»*.

Бажаємо плідних дискусій, нових відкриттів та, найголовніше, здоров'я всім та справедливого миру!

Директор
Західного наукового центру
НАН України і МОН України
06.11.2025

Олег ЗИНЮК

СЕКЦІЯ 1

***ЗАСАДИ ТВОРЧОСТІ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА:
ВІД ІСТОРИЧНОЇ ПОСТАТІ ДО ЦІННІСНОГО
ВИМІРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ***

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ ЗАПИСОК НТШ: ПУБЛІКАЦІЇ, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ, РЕЦЕПЦІЯ

Соломія ВІВЧАР

PhD, Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Г. Возницького
<https://scholar.google.com/citations?hl=uk&user=xqxdTrcAAAAJ>

Вступ. Життя і творчість Маркіяна Шашкевича від початку формування українського наукового дискурсу в Галичині були предметом систематичного зацікавлення дослідників Наукового товариства імені Шевченка. Найповніше це зацікавлення відбилося на сторінках «Записок НТШ» – провідного наукового періодичного видання Галичини кінця XIX – першої половини XX ст. Досліджуваний період, що охоплює 1894–1935 роки, є показовим не лише з огляду на інтенсивність публікацій, але й тому, що завершився він через політичні потрясіння: після приходу радянської влади у 1939 році НТШ було ліквідовано, а відновлення діяльності та публікацій «Записок» стало можливим лише в еміграції. Цими хронологічними рамками ми і обмежимо наше дослідження.

Представлення постаті Шашкевича у «Записках НТШ» демонструє формування цілісної наукової традиції дослідження його біографії, творчості, фольклористичної та мовознавчої діяльності, а також визначення місця Шашкевича в українському національному русі як «воскресителя галицької Руси».

1. Початок традиції: перші згадки та присвяти (1894)

Уже третій том «Записок НТШ», виданий 1894 року під редакцією Олександра Барвінського, засвідчив програмний характер зацікавлення постаттю Шашкевича. Том відкривала урочиста присвята:

«Незабутній пам'яті воскресителя Галицької Руси Маркіяна Шашкевича з нагоди 50-літніх роковин його смерті і перенесення його мощей з Новосілок Ліських на кладовище Личаківське у Львові».

У цьому ж томі була надрукована ґрунтовна стаття Володимира Коцовського «Пам'яті Маркіяна Шашкевича», попередньо виголошена як доповідь на засіданні філологічної секції НТШ. У ній окреслено історичні передумови виникнення «Руської Трійці» та висвітлено роль Шашкевича як ініціатора нового етапу українського

письменства: автора, який «вперше відозвався в письменстві чистою, живою народною мовою, чим сильно порушив, оживив і потягнув за собою інших сучасників».

Коцовський акцентував також на його моральній постаті, щирості, безкорисливості й здатності «давати себе цілого», що забезпечило Шашкевичеві «живий відгомін у серцях сучасників».

2. Наукове опрацювання біографії та текстів (1904–1906)

На початку ХХ століття інтерес до Шашкевича значно посилюється – 1904 р. у 58 томі «Записок НТШ» з'являється об'ємна праця Михайла Тершаковця «Причинки до життєпису Маркіяна Шашкевича та децю із його письменницької спадщини». Грунтуючись на рукописах Шашкевича, дослідник подав нові біографічні відомості, простежив генезу окремих творів та додав значний корпус матеріалів: поезії, байки, прозові твори, переклади, граматичні нотатки, листи та документи.

Того ж року в 61 томі з'являються дві важливі публікації:

- нарис М. Тершаковця «Маркіян Шашкевич про свою "Читанку"»,
- розвідка Івана Франка «Чи Шашкевичеві вірші?», де Франко переконливо доводить, що частина текстів у т. 58 не належить перу Шашкевича, а є вправами, переписаними зі стародруків доби Петра Могили.

У 65 томі опубліковано добірку раніше невідомих віршів з рукописного відділу бібліотеки «Народного дому», які зберігав і коментував Яків Головацький. Публікацію здійснив Іван Созанський.

У 68 томі містився переклад «Королевського рукопису», виконаний Шашкевичем, із коментарями та поясненнями М. Тершаковця.

1906 року Іван Созанський у 73 томі друкує статтю «До генези творчості Маркіяна Шашкевича», зосереджену на джерельних впливах та інтелектуальному середовищі поета.

3. Дискусії та бібліографічні студії (1910)

У 96 і 97 томах «Записок НТШ» (1910) друкуються бібліографічні замітки Кирила Студинського та Василя Щурата, присвячені питанням генези творів Шашкевича та джерел його натхнення, що засвідчує формування окремої дослідницької проблематики – шляхи становлення поетичного стилю та коло читання Шашкевича.

4. Століття від народження Шашкевича: апогей досліджень (1911–1912)

1911 рік став кульмінаційним у публікаціях про Шашкевича: відзначення столітнього ювілею спричинило появу численних нових матеріалів. Серед них – дослідження Михайла Возняка «*Віршові спроби Юліяна Величковського (до питання авторства Шашкевичевої "Читанки")*», у якому доведено значну редакторську роботу та фактичну переробку Шашкевичем текстів Величковського.

У 105 томі «*Записок НТШ*» вміщено велику працю Михайла Тершаковця «*До життєписи Маркіяна Шашкевича*» – першу частину масштабного біографічного дослідження, заснованого на документах. Це одна з найгрунтовніших праць про Шашкевича періоду до 1939 року. У тому ж томі Михайло Возняк опублікував невелику, але дуже цінну розвідку «*Дві дрібнички до характеристики Маркіяна Шашкевича*», присвячену виявленим ним знахідкам.

У 106 томі надруковано другу частину дослідження Тершаковця. Окремим розділом подано бібліографію праць про Маркіяна Шашкевича, створену Михайлом Возняком – перший системний покажчик, що охоплює напрацювання до ювілею 1911 року.

У 109 томі (1912) Михайло Возняк опублікував розвідку «*З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича*», де висвітлив його збиральницьку діяльність. Побіжні згадки про Шашкевича містяться і в статті Андрія Франка «*Григорій Ількевич як етнограф*».

5. Післявоєнний період і міжвоєнні студії (1935)

Важливим завершальним етапом є публікації 153 тому (1935), де з'являються дві розвідки:

- Михайла Возняка «*Два "старосвітські отченаші" з часу Шашкевича*»;
- Кирила Студинського «*Псевдопосланіє Маркіяна Шашкевича*».

Ці публікації підтверджують сталу увагу до постаті Шашкевича навіть у змінених політичних умовах міжвоєнного часу та продовження традиції глибокого текстологічного аналізу.

Висновки

У підсумку аналіз матеріалів «*Записок НТШ*» за 1894–1935 рр. свідчить про систематичну, послідовну й глибоку присутність Маркіяна Шашкевича в інтелектуальному просторі Галичини. Видання, що від самого початку позиціонувало себе як майданчик для

утвердження наукового українського дискурсу, відводило постаті Шашкевича особливу роль – не лише як літературному діячеві, але й як символу формування нової ідентичності та культурної традиції.

Протягом усього досліджуваного періоду «Записки НТШ» пропонують широкий спектр підходів до осмислення спадщини Шашкевича: від текстологічних досліджень і публікацій джерел – до аналітичних ідей про його роль у творенні української модерної культури. Дослідники різних поколінь – І. Франко, В. Левицький, К. Студинський та інші – продемонстрували різні оптики прочитання, що дозволяє бачити розвиток шевченкознавчої та загалом літературознавчої методології в Галичині.

Особливої уваги заслуговує 1911 рік, коли у зв'язку зі сторіччям від дня народження Шашкевича перед НТШ постало завдання не лише вшанування, а й переосмислення та актуалізації його постаті. Матеріали цього періоду підтверджують прагнення наукової спільноти не лише зберегти, а й концептуально переформулювати значення Шашкевича в контексті тодішніх ідейних та культурних дискусій.

Динаміка публікацій демонструє, що інтерес до творчості та постаті Шашкевича був неперервним і органічно вписувався у ширші інтелектуальні процеси НТШ. До 1935 року, тобто до завершення періоду, розглянутого в цих тезах, НТШ сформувало корпус знань, який фактично створив канонічне уявлення про місце Шашкевича в українській культурі.

Отже, можемо стверджувати, що «Записки НТШ» не лише зберегли цінні джерела та інтерпретації, але й виконали роль інституційного середовища, яке сприяло формуванню модерного наукового образу Маркіяна Шашкевича. Ця спадщина стала підґрунтям для пізніших студій – як у повоєнній еміграції, так і в сучасній українській гуманітаристиці.

Список використаних джерел

1. Барвінський О. (ред.) *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*, т. 3. Львів, 1894.
2. Коцовський В. *Пам'яті Маркіяна Шашкевича. Записки НТШ*, т. 3. Львів, 1894.
3. Тершаковець М. *Причинки до життєпису Маркіяна Шашкевича та де-що із його письменницької спадщини. Записки НТШ*, т. 58. Львів, 1904.

4. Тершаковець М. Маркіян Шашкевич про свою "Читанку". *Записки НТШ*, т. 61. Львів, 1904.
5. Франко І. Чи Шашкевичеві вірші? *Записки НТШ*, т. 61. Львів, 1904.
6. Созанський І. (публ.) Недруковані вірші Маркіяна Шашкевича з рукописів «Народного дому». *Записки НТШ*, т. 65. Львів, 1905.
7. Тершаковець М. Короледворська рукопись у перекладі Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 68. Львів, 1905.
8. Созанський І. До генези творчості Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 73. Львів, 1906.
9. Студинський К. Бібліографічна замітка до статті "Гене́за творі́в Маркія́на Шашке́вича". *Записки НТШ*, т. 96. Львів, 1910.
10. Шурат В. Найближчі джерела творчості Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 96–97. Львів, 1910.
11. Возняк М. Віршові спроби Юліяна Величковського (до питання авторства Шашкевичевої "Читанки"). *Записки НТШ*, т. 99–100. Львів, 1911.
12. Тершаковець М. До життєписи Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 105. Львів, 1911.
13. Возняк М. Дві дрібнички до характеристики Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 105. Львів, 1911.
14. Тершаковець М. До життєписи Маркіяна Шашкевича (частина 2). *Записки НТШ*, т. 106. Львів, 1911.
15. Возняк М. Бібліографія праць про Маркіяна Шашкевича до його столітнього ювілею. *Записки НТШ*, т. 106. Львів, 1911.
16. Возняк М. З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 109. Львів, 1912.
17. Франко А. Григорій Ількевич як етнограф. *Записки НТШ*, т. 109. Львів, 1912.
18. Возняк М. Два "старосвітські отченаші" з часу Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 153. Львів, 1935.
19. Студинський К. Псевдопосланіє Маркіяна Шашкевича. *Записки НТШ*, т. 153. Львів, 1935.

ДІЯЛЬНІСТЬ ШАШКЕВИЧА – ГІДНІСТЬ І НОВАТОРСТВО У ВІДСТОЮВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Євгеній ЗАХАРЧУК

науковий співробітник Західного наукового центру

НАН України і МОН України

ORCID ID: 0009-0001-2314-4352

1. Маркіян Шашкевич як світоглядний орієнтир для українства в умовах сучасних викликів

Сучасний український соціум, світове українство переживають найскладніший період своєї новітньої історії, спричинений повномасштабною збройною агресією терористичної Росії. Ця війна має цивілізаційний характер, ставлячи перед українською нацією екзистенційні виклики. Серед них – боротьба за ідентичність в умовах інформаційної війни, вимушена евакуація мільйонів громадян та зростання діаспори, що вимагає негайного розроблення механізмів збереження культурної та духовної єдності. В часи, коли на українській землі тимчасово ще присутня російська навала, в основі своїй сформована потворною радянською системою, звернення до національних авторитетів українства, героїв та духовних лідерів минулого набуває не просто меморіального, а стратегічного значення.

Саме тому постать Маркіяна Шашкевича (06.11.1811-07.06.1843), західноукраїнського Будителя, набуває статусу морального і світоглядного орієнтира. Коротке, але надзвичайно інтенсивне життя М. Шашкевича було присвячене справі, яку професор Михайло Шалата визначив як «тяженна справа – переламати зумовлену тривалими колоніальними обставинами шкідливу традицію і прищепити українцям краю нові... думки про рідну мову, історію, культуру» [1]. Тут необхідно врахувати, що у першій половині XIX століття Шашкевич діяв в умовах імперського тиску та культурного занепаду, коли українська (руська) мова не мала статусу літературної, а громадська активність була фактично заборонена. Рішення Шашкевича проповідувати українською з амвону собору Святого Юра у Львові (1836) та видання першого у Галичині україномовного альманаху «Русалка Дністровая» (1837) стали актами гідності та новаторства, що дали поштовх до самоідентифікації українства на століття вперед.

Вбачається, що актуальність дослідження діяльності Шашкевича у даному періоді полягає у двох ключових вимірах. По-перше, активність Маркіяна демонструє, як інтелектуальна та духовна еліта може стати рушійною силою національного відродження, коли інституційні механізми вичерпані. По-друге, його методи культурного спротиву та формування мережі однодумців («Руська трійця») є цінним досвідом для сучасної української молоді та активістів у збереженні національної свідомості, зокрема й серед діаспори. Тому спадщина М. Шашкевича – це не лише історія, але й практичний інструмент для формування стійкої національної ідентичності в умовах глобальних потрясінь, інформаційного та пропагандистського тиску.

Результатом діяльності Маркіяна Шашкевича стало формування духовних та лінгвістичних засад для стійкої української ідентичності, а його спадщина є невичерпним моральним орієнтиром, що вчить сучасне українство поєднувати любов до свого з повагою до цивілізаційного вибору. Особливо примітно, що діяльність Шашкевича, як правдивого представника еліти, характеризувалася провідною ІДЕСЮ УКРАЇНИ. Й один з його закликів, висловлений у «Слові до чителів руського язика» – *«Разом, разом, хто сил має, Гонить з Русі мраки тьмаві»*, – залишається актуальною настановою для сучасного українства.

2. Шашкевич у парадигмі національного романтизму

Маркіян Шашкевич постає однією з найвеличніших постатей української історії, будучи не лише сином Золочівського краю, але й духовним батьком національного відродження на західноукраїнських землях. Діяльність Шашкевича розгорталася у першій половині ХІХ століття у вкрай складних умовах, коли життя українців було «безвідрадне, безнадійне, сумне». Метою його подвижництва було «воскресити в новій силі руску славу, руску власть».

Постать М. Шашкевича унікальна тим, що в ній органічно поєдналися глибока релігійність, високий інтелект та пристрасний патріотизм. Маркіян володів кількома мовами, глибоко знав європейську літературу та філософію, проте найважливіше – він зумів синтезувати європейську освіченість з українською народною мудрістю, ставши мостом між високою культурою та народною традицією. За свій надзвичайно короткий вік – лише тридцять один рік і вісім місяців – Шашкевич зробив фундаментальний внесок у формування української ідентичності, заклавши основи для подальшого подвижництва на століття.

Постать М. Шашкевича часто описується терміном «Будитель», що відображає його місію не просто як поета чи священника, а як провідника, котрий впевнено кинув виклик імперській темряві та запалив вогонь української самосвідомості. Він був, по суті, культурним стратегом, чия діяльність була спрямована на просвіту народу та вивільнення «українського духу».

Внутрішнє переконання Шашкевича про цінність народної мови потребувало зовнішнього, незаперечного підтвердження її життєздатності та літературного потенціалу. Таке підтвердження прийшло з Наддніпрянської України («Великої України»), де вже існували потужні зразки літератури, написаної живою народною мовою. Маркіян Шашкевич знайшов те, за чим так давно гледів і при можливості досліджував, у творчості Івана Котляревського та Михайла Максимовича. Він здобув натхнення від «Енеїди» І. Котляревського (1768–1838), а також від пісень і текстів М. Максимовича (1804–1873). Ці твори стали для нього живим прикладом й мали вирішальне значення.

Одним з головних досягнень діяльності М. Шашкевича стало формування концепції «народної руської словесності». У часи, коли українська мова вважалася «мужицькою» та непридатною для високої літератури, Шашкевич заклав прогресивний мовний принцип. Ще у своїй праці «Азбука і абецадло» (1836) він сформулював своє бачення у справі української мови: «скільки народів, стільки й окремих літератур, стільки окремих записів» [2]. Цей принцип був революційним, оскільки він прямо визнавав рівноправність української мови та її культурного розвитку, супроти імперським уніфікаціям та консервативним традиціям, що вимагали використання церковнослов'янської чи латинської мов. Зазначений принцип став основою для системної роботи з відродження української культури в Галичині.

3. Отець Маркіян Шашкевич – духовний провідник.

Українізація богослужіння

Як священник, Маркіян Шашкевич зробив неоціненний внесок в українізацію церковного життя, використовуючи релігійну інституцію для легітимізації народної мови. Перша проповідь українською мовою, виголошена з амвону Святоюрського собору у Львові в 1836 році, стала актом духовного визволення.

Зазначена подія була історичною, оскільки через ці обставини українську мову визнано не лише як мову побуту, але й як мову спілкування з Богом, мову молитви та духовних розвідок. Отець Маркіян

активно працював над перекладами біблійних текстів українською мовою, що було сміливим кроком для того часу. Це дозволило наблизити слово Боже до простого народу, який століттями не чув його рідною мовою. Самовіддане служіння Шашкевича українській справі, незважаючи на матеріальні нестатки, тривалу хворобу та переслідування з боку влади, стало взірцем жертвності та незламності для наступних поколінь українських культурних діячів.

Митрополит Андрей Шептицький вбачав у діяльності М. Шашкевича апостольське начало. Адже сутність ідеї зіслання Св. Духа була в тому, що Бог звернувся через апостолів зі словом Євангелія до кожного народу його рідною мовою. Серед священників, сучасників Шашкевича, було чимало інтелігентів європейської культури з організаційним талантом, однак не було людини, яка б побачила майбутнє і вказала дорогу до нього [3].

4. Інтегральна оцінка спадщини Шашкевича та актуальність діяльності

Маркіян Шашкевич, попри короткий життєвий шлях, сформував інтегральний «код українського соборника», чия діяльність охопила всі сфери національного існування: культуру, освіту, релігію, суспільну активність. Внесок Маркіяна є не лише історичним, але й стратегічно актуальним для сучасної України, особливо в умовах протистояння зовнішній агресії.

Феноменальність Будителя полягає у створенні прецедентів: перша україномовна проповідь в храмі (1836), видання «Русалки Дністрової» (1837), опрацювання у другій половині 1830-х років «Читанки для діточок в народних училих руських» стали непохитним фундаментом, який зумовив подальше, на століття, подвижництво галицького українства. Він заклав основи національної ідентичності, використовуючи доступний інструментарій для вивільнення українського духу.

Уроки і результати діяльності Шашкевича набувають особливої гостроти сьогодні. Подібно до того, як він протистояв культурній асиміляції та духовному поневоленню, сучасна Україна бореться проти спроб знищення її національної ідентичності з боку темних сил московитів, яка зазіхає на саме існування і розвиток українства. Відстоювання М. Шашкевичем мови як основи ідентичності доводить, що культура і мова суспільства є найпотужнішою зброєю у боротьбі за національне виживання, прогресивний розвиток.

Маркіян Шашкевич – і це чітко підтверджують його сучасники, - належав до людей діяльних, послідовних і непоступливих [4]. Системний підхід Шашкевича – це творення інтелектуальних осередків, розбудова освітньої інфраструктури, активне використання друкованого слова – є дороговказом для сучасного громадянського суспільства. Приклад Будителя демонструє, що одна людина або невелика група однодумців здатні досягти значних суспільних змін через послідовну культурну та освітню роботу, навіть в умовах обмежених ресурсів та зовнішнього спротиву. Маркіян Шашкевич окреслив основні дієві механізми розвитку українства – шлях культури проти дикості, світла проти темряви, єдності проти розбрату.

Список використаних джерел:

1. Маркіян Шашкевич. Повне зібрання творів. Укладач Михайло Шалата. Видавництво «Коло», 2012.
2. Szaszkiewicz, M. Азбука і abecadło. Uwagi nad rozprawą o wprowadzeniu Abecadła polskiego do pismieńnictwa ruskiego, napisaną przez M. Lozińskiego, umieszczoną w Rozmaitościach Lwowskich z roku 1834 / M. Szaszkiewicz. – W Przemyślu: W drukarni Biskupiej, 1836. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0008101> .
3. Промова Високопреосвященого Митрополита Є. Е. гр. Андрея Шептицького, виголошена в столітні роковини уродин Маркіяна Шашкевича дня 5/XI.1911. над могилою поета // Нива. – 1911. – Чис. 22.
4. Р. Лубківський. Апостол національного відродження (200 років від народження Маркіяна Шашкевича). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ntsh.org/content/apostol-nacionalnogo-vidrozhennya-200-rokiv-vid-narodzhennya-markiyana-shashkevicha>.

ЛЮБОВ ЯК ОПОСЕРЕДКОВАНА ЗЛУКА МІЖ З'ЯВЛЕННЯМ І ЗНИКАННЯМ ДАРУ ЛЮБИТИ ЗА МАРКІЯНОМ ШАШКЕВИЧЕМ

Андрій ГНАТІВ

*д-р філософії, доцент кафедри філософії
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»*

Анотація: Феномен любові у творчості Маркіяна Шашкевича демонструє розпливчасту гармонію між горизонтальною необхідністю мови та вертикальною немислимістю серця оприявнити відношення між літературним описом обличчю любові у співвідношенні із біблійним мотивом з книги «Пісня над піснями».

Ключові слова: *любов, розлука, неможливість, синкретизм.*

I. Прийдешність мови із шепоту світу (*Cordocentrism linguae*).

Відношення між мовою та місцем людини у світі вписується в життєвіт Шашкевичого сприйняття природи. Перебуваючи під впливом вчення Сквороди про дві натури й три світи, Шашкевич запозичує категорії «розуму (*ratio*), душі (*anima*) і серця (*cor*)», які тлумачать антропологічну гармонію в людині «радісної душі, розважливого розуму та спокійного серця» [5, С. 88]. Таке розуміння архітектонічної структури «розум–душа–серце» уможливило Шашкевичу уявити концепцію платонівського «добра», яка втілює ідею «вічної доброти, тобто предвічного і благого Бога» [5, С. 88]. Це позначає собою своєрідну злуку людини з Богом, що аналогічно дає змогу письменнику розкрити новий смисл «органічного злиття людини з природою» [5, С. 87]. Шашкевич апелює до поетів-романтиків, які змальовують «людські долі» за допомогою мистецьких засобів, зокрема «пісень, образів, порівняння, символіки, ритміки та мови» [6, С. 243]. Опис мотивів за допомогою поетичної інтуїції вивільнює людину з близькості з природою, що дозволяє Шашкевичу артикулювати злуку людини з мовою, яка представляється у постаті матері, «її красі, мелодійній мові, ніжності, глибині серця» [1, С. 13]. Вхід мови в образ матері відкриває Шашкевичу нову «близькість із материнською (рідною) мовою», яка «нас родила, нас повила, нас любила: чому ж мова їй немила? Чом ся не встидати масм? Чом чужую полюбаєм?» (вірш «Руська мова»). Даність мови феноменалізує любов, з якої розпочинається відлік Шашкевичої методології в ототожненні любові мови-матері із любов'ю матері до дитини, які мелодійно розкривають акустичний простір зустрічі. Материнські словесні знаки у дитячій

пам'яті пригадують про місце дитини «перед» обличчям мови, яка говорить остільки, настільки дитина-слухач її голосу розкриває власний слух у красі її звучання. У цьому сенсі, поклик мови визначає забуту непам'ятність її сліду, що пригадає Гайдегеровий відгомін фрази «я ще не народився, а мова вже колисала мене у своїх обіймах» (*Unterwegs zur Sprache*). У цьому мовному повороті, який втілює мову в буття, поет віднаходить «таємничий ключ, яким відчиняються скарби народної душі» [4, С. 51]. Для тлумачення переживань, Шашкевич визначає відношення між смутком, розлукою та мрією, щоб в результаті показати мотив «туги» закоханих з книги «Пісня над піснями».

II. Шашкевичова туга та неможливий вир почуття. Описуючи внутрішні переживання люблячої людини, М. Шашкевич з однієї сторони уособлює драматичні сюжети з власного досвіду, з другої сторони – звертається до тем природи, зображуючи постаті закоханих людей. Автор звертається до теми інтимної душевності на прикладі вірша «До Милої» (1836-1838). Шашкевич бачить це шире звернення люблячого до милої у переживанні закоханого суб'єкта до вітру з проханням допомогти йому передати вістку коханій: «Повій, вітре-вітросеньку, там, де тужить мила, нехай несуть там пісеньку твої легкі крила (...) Най не плаче, най не тужить, вже час ся зближає: прийде милий, приголубить і з не в ся звінчає» [7, С. 26; 4, С. 88-89]. Послідовність переходу «від любові до звершеної надії подружжя» відповідає персоніфікації любові голуба до своєї голубки. Відповідно до туги голуба за голубкою, поет втілює переживання пташини-символа в символічному змісті калини, яка «своє гілля буйненькеє, сумна, в воду клонить, своє листя дрібненькеє по водонці ронить» [5, С. 88]. У тлумаченні відстані відзначимо поєднання любові й туги, що підсилює динамічність контрастів щодо втрати себе, занурення в насиченість темряви та журби. Єдина основа, на якій може зародитися любов вкорінена у досвіді туги за милою. Вочевидь ми торкаємося суттєвих прикмет любленої особи, які, в уяві люблячого, конституюють очі, обличчя, слова. Поки відстань-через-тугу між милим та милою скорочується, близькість-без-туги між милим та милою зростає. Цей запізнілий момент зустрічі виявляє запізнілість любові, яка бринить в майбутності події злуки. Розвиваючи тему туги, Шашкевич розкриває істини про самого себе. Саме жіночі постаті матері, сестри та дружини Юлії скорочують розрив між питанням «І знаєш ти?» та відповіддю «Я знаю». Звідси, згідно з родинним переказом, «під час весільної гостини в домі о. Крушинського Маркіян сказав гарне слово українською мовою «Тепер ти вже моя навіки, тепер я ніколи тебе не покину!» [3, С. 132]. Хоча лиха доля, як туга за любов'ю, демонструє неавтентичну первобутню пристрасть, Шашкевич запевняє, що плінність марнот не визначає

останнього слова, оскільки «чоловік, який має віру і любов, ніколи не є пропавшим», тому що «надія із серця твого не втікла» та й Бог «не возьме милості і віри не возьме, не видре любові і віри не видре, бо *‘українське’* ми серце та й віра *‘українська’* [4, С. 98].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брик І. Століте уродин Маркіяна Шашкевича / І. Брик. – Львів, 1911. – С. 32.
2. Возняк М. Оповіданє про Маркіяна Шашкевича / М. Возняк. – Львів: НТШ, 1911. – С. 32.
3. Лев В. Жіночі постаті в житті М. Шашкевича / В. Лев // Маркіян Шашкевич на Заході; [ред. Я. Розумний]. – Вінніпег: Інститут Маркіяна Шашкевича, 2007. – 129-134 С.
4. Лепкий Б. Маркіян Шашкевич. З ілюстраціями / Б. Лепкий. – Коломия: Галицька Накладня Якова Оренштайна, 1912. – С. 24.
5. Паславський І. Філософський світ Маркіяна Шашкевича / І. Паславський // Будитель Галицької України-Руси: до 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича: статті і матеріали; [ред. Я. Дашкевич]. – Львів: Логос, 2011. – 87-88 С.
6. Радзикович В. Романтизм як джерело українського літературного й національного пробудження та виступ М. Шашкевича / В. Радзикович // Маркіян Шашкевич на Заході; [ред. Я. Розумний]. – Вінніпег: Інститут Маркіяна Шашкевича, 2007. – 241-245 С.
7. Шашкевич М. Головацький Я. Твори Маркіяна Шашкевича і Якова Головацького / М. Шашкевич, Я. Головацький. – Львів: НТШ, 1913². – С. 452.

ВІД «РУСАЛКИ ДНІСТРОВОЇ» ДО ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ: СПАДЩИНА МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Христина НАГОРНЯК

*студентка спеціальності «Початкова освіта»
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»*

*Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
старший викладач Руслана ГАЛИЦЬКА*

Анотація. У статті досліджено культурну спадщину Маркіяна Шашкевича в контексті сучасних культурних трансформацій та цифрової гуманітаристики. Розкрито ідейну сутність альманаху «Русалка Дністровая», його значення для становлення української національної

ідентичності. Проаналізовано роль Шашкевича як ініціатора мовного відродження, народознавця та провісника духовної модерності. Особливу увагу приділено тому, як його ідеї знаходять продовження у цифровій добі через сучасні форми збереження культурної пам'яті. Стаття підкреслює наукову новизну теми через інтеграцію класичної літературної спадщини у контексті сучасних гуманітарних технологій.

Ключові слова: національне відродження, «Русалка Дністровая», культурна спадщина, національна ідентичність, цифрова гуманітаристика, виклики сучасності

Вступ. Ім'я Маркіяна Шашкевича – символ духовного пробудження Галичини та початку нового етапу в історії української культури. Його творчість і діяльність заклали підвалини національного самоусвідомлення, а альманах «Русалка Дністровая» став культурним маніфестом українського відродження. У ХХІ столітті, коли цифрові технології формують нові моделі комунікації та збереження культурної пам'яті, звернення до спадщини Шашкевича набуває особливого значення. Адже саме він першим у Галичині заявив про необхідність плекати рідну мову як основу національного буття.

Тема спадщини Маркіяна Шашкевича є **актуальною** у контексті сучасних викликів – глобалізації, гібридних загроз, культурної стандартизації та цифрової революції. Його ідеї щодо ролі мови та культури як духовного щита нації перегукуються з сучасними процесами культурної самоідентифікації в інформаційному суспільстві. Як зазначає Ірина Фаріон, Шашкевич був не лише поетом, а й культурним стратегом, який «відновив у Галичині право українського слова на існування» [10, с. 57]. Сьогодні його ідеї знаходять продовження у цифрових практиках збереження національної пам'яті – від електронних бібліотек до онлайн-музеїв української культури.

Наукова новизна дослідження полягає у переосмисленні спадщини Шашкевича в контексті цифрової гуманітаристики – як моделі культурної трансформації, що поєднує традицію та інновацію. Від «Русалки Дністрової» до онлайн-архівів – тяглість українського духу демонструє здатність культури адаптуватися, не втрачаючи своєї суті.

Метою дослідження є аналіз ідейно-культурної спадщини Маркіяна Шашкевича як фундаменту національного відродження та її впливу на сучасні культурні трансформації України в умовах цифрової епохи, зокрема аналіз ролі його ідей у формуванні ідеалів

суверенітету, національної самосвідомості та популяризації української культури.

Завдання дослідження полягають у тому, щоб проаналізувати історичний контекст творчості Маркіяна Шашкевича та його внесок у формування української національної ідентичності. Проаналізувати зміст і значення альманаху «Русалка Дністровая» як маніфесту національного відродження. Визначити, як ідеї Шашкевича щодо мови, культури та ідентичності можуть бути переосмислені у контексті сучасних культурних трансформацій. З'ясувати, яким чином цифрові технології впливають на репрезентацію та збереження історико-культурної спадщини. Оцінити потенціал спадщини Шашкевича для використання в сучасній культурній політиці, освіті та цифровій гуманітаристиці.

Основна частина. Постать Маркіяна Шашкевича належить до тих духовних провідників, які сформували ідейне підґрунтя українського національного відродження ХІХ століття. Його діяльність, що поєднала поетичний талант, мовотворчу реформу та культурно-просвітницьку ініціативу, стала фундаментом процесу формування модерної української ідентичності. Як зазначала Ірина Фаріон, Шашкевич став “першим, хто не просто писав українською – він *мислив нею* і довів, що мова – це спосіб буття народу, його духовна територія” [11]

Альманах «Русалка Дністровая» (1837) був не лише літературним явищем, а справжнім культурним маніфестом. Його укладачі — Шашкевич, Вагилевич і Головацький – свідомо обрали народну українську мову як мову літератури, заперечивши мовно-культурну залежність від польсько-австрійських і російських традицій. Сам Шашкевич у передмові до альманаху писав: *«Народна мова – то не ганьба, то честь і сила народу»*. Цей вислів став своєрідним кредо нового етапу українського культурного самоствердження.

Поезії Шашкевича, як-от **«Веснівка»**, **«Руська мати нас родила»**, **«Погоня»**, наскрізно пронизані народознавчими мотивами, історичними алюзіями й образом духовної пробудженості. Його ліричне **«Погоня»** – не лише заклик до боротьби, а й символ невгасного руху до свободи:

*“Не забудь, хто твоїй нарід,
Звідки рід твоїй, і що ти за один!”*

У цих рядках – філософія культурної наступності, віра в неперервність національної традиції. Як слушно зауважував Іван Франко, Шашкевич “розбудив Галичину від духовного сну, став першим апостолом української ідеї серед руського народу” [12, с. 249]. Саме

ця “шашкевичівська ідея” – служіння мові як серцю нації – стала тим моральним кодом, який визначив траєкторію культурних трансформацій від ХІХ до ХХІ століття.

Культурна модернізація, яку започаткував Шашкевич, сьогодні триває у формах, що відповідають новим цивілізаційним викликам. Його проєкт національного самоствердження розгортається нині через сучасну культурну політику, систему освіти, мистецькі ініціативи, наукові дослідження та цифрову гуманітаристику. Так, збереження й популяризація спадщини «Русалки Дністрової» здійснюється через електронні архіви (зокрема, проєкт «Інституту Івана Франка НАН України», Національну електронну бібліотеку «Культура України», ресурси Google Arts & Culture). Це засвідчує безперервність культурної традиції – її здатність адаптуватися до нових форматів, не втрачаючи зміст.

Як колись Маркіян Шашкевич відстоював право українського слова звучати на повний голос серед “чужих культурних вітрів”, так нині його місію продовжує цифрова доба. Цифрові технології стали не лише інструментом комунікації, а й простором ідентичності. У цьому сенсі ХХІ століття – це новий етап тієї самої боротьби: за присутність української мови, культури й мислення у глобальному інформаційному просторі.

Ця спадщина має значення, зокрема в освітній сфері. «Русалка Дністровая» є важливим інструментом у викладанні української мови, літератури і культури. Її тексти та ідеї включаються до навчальних програм у школах і закладах вищої освіти закладах як символ відновлення рідного слова і національної самосвідомості. Через інтеграцію у навчальні курси, творчі майстер-класи, наукові семінари та історичні уроки «Русалка Дністрова» стимулює молодь глибше усвідомлювати свій культурний корінь, розвивати мовні здібності та патріотичні почуття.

Відродження ідей альманаху реалізується у театральних постановках, музичних композиціях, поетичних вечорах, фестивалях і художніх виставках. Митці різних напрямків звертаються до символіки і тематики «Русалки Дністрової», утворюючи сучасні культурні проєкти, що поєднують традиції та інновації. Це сприяє збереженню і поширенню нематеріальної культурної спадщини й активізує суспільний інтерес до українського мистецтва.

У цифрову епоху «Русалка Дністровая» зазнає модернізації через створення інтерактивних ресурсів, мобільних додатків, віртуальних галерей та освітніх платформ. Це значно розширює аудиторію

і робить надбання доступним для глобальної спільноти, одночасно зберігаючи глибоке культурне коріння. Використання соціальних мереж і медіа підсилює роль альманаху як бренду національної ідентичності, що об'єднує українців у світі.

«Русалка Дністровая» служить натхненням для громадських організацій, культурних центрів, мовних шкіл і патріотичних проєктів, спрямованих на популяризацію та збереження української мови і культури. Ці ініціативи організують лекції, круглі столи, тематичні заходи, що підвищують мовну та культурну компетентність різних верств населення, формуючи активну громадянську позицію.

У цифрову епоху українська гуманітаристика отримує нові можливості – створення онлайн-музеїв, віртуальних архівів, електронних корпусів текстів. Такі ініціативи, як «Дія.Культура», «Е-архів», «Prometheus», репрезентують продовження справи Шашкевича — відкриття доступу до рідного культурного коду широкій аудиторії. Як підкреслює Григорій Грабович, “українська культура в цифровому світі не повинна бути лише збереженням минулого, а активною присутністю у сучасності” [1, с. 285]

Сьогодні українська мова проходить новий етап своєї історії – інтегруючись у штучний інтелект, машинний переклад, онлайн-освіту. Це своєрідна **«цифрова реформа Шашкевича»**, адже його головна ідея – “говорити своє” – реалізується у вимірі технологічних інновацій. Саме тому цифрова гуманітаристика (digital humanities) в Україні набуває національного змісту: це не просто наука про дані, а форма культурного спротиву забуттю й асиміляції.

Російська агресія проти України додала новий вимір цьому процесу. Війна показала, що боротьба за територію є водночас боротьбою за культурну ідентичність і пам'ять. Руйнування пам'яток, намагання стерти мовні й історичні маркери – це спроба знищення духовного коду нації. У відповідь українське суспільство створює **цифрові форми пам'яті** – онлайн-архіви воєнних злочинів, електронні бази культурної спадщини, віртуальні музеї зруйнованих міст. Це все – сучасна “Русалка Дністровая”, що несе голос українського слова через простір і час.

Як наголошує Ліна Костенко, “мова – це не лише комунікація, це – ДНК культури, і якщо її не буде, не буде й нас” [4]. Саме тому спадщина Шашкевича сьогодні прочитується як культурний дороговказ: вона вчить, що збереження слова – це збереження держави. Його боротьба за мову в XIX столітті продовжується у XXI – у вигляді

інтелектуальної та цифрової боротьби за культурну присутність України у світі.

Висновок. Спадщина Маркіяна Шашкевича постає не лише історико-культурним феноменом, а й чинником сучасних культурних трансформацій. Його ідеї – служіння рідній мові, утвердження національної гідності, збереження духовної традиції – продовжують формувати гуманітарну політику та світогляд українського суспільства.

Культурні процеси ХХІ століття, позначені цифровими інноваціями та викликами глобалізації, демонструють безперервну наступність ідей Шашкевича. Вони знаходять нове життя у цифровій гуманітаристиці, освіті, культурній дипломатії, збереженні спадщини в онлайн-просторі.

В умовах російської агресії його спадщина набуває ще глибшого змісту: вона є символом культурної стійкості, інтелектуального спротиву та духовної самодостатності нації. Як і два століття тому, Шашкевич нагадує нам: збереження слова – це акт самоствердження. У цифрову добу цей заклик означає збереження української ідентичності у світовому інформаційному просторі.

Отже, спадщина Маркіяна Шашкевича – це не лише сторінка минулого, а основа сучасного культурного поступу, духовного розвитку та національного самоусвідомлення України у ХХІ столітті.

Список використаних джерел

1. Грабович Г. До історії української літератури. Дослідження, ідеї, полеміка. Київ : Критика, 2003. 560 с.
2. Кепич В. Просвітницький романтизм Маркіяна Шашкевича. Філософські науки. 2006. № 9. Режим доступу: http://fsvisnyk.lnu.lviv.ua/archive/9_2006/9_2006.pdf (дата звернення: 29.10.2025).
3. Клебан Л. Постать Маркіяна Шашкевича у працях Михайла Возняка. Львів, 2016. 8 с. Режим доступу: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/2017/03/81_5.KLEBAN.pdf (дата звернення: 19.10.2025).
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації. Київ: Либідь, 2005. 320 с.
5. Личак І. А зброєю Маркіяна Шашкевича була мова. 2023. Режим доступу: <http://radekhiv.if.ua/markiyan-3/> (дата звернення: 19.10.2025).
6. Маркіян Шашкевич: життя і творчість [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://cbs.km.ua/?dep=1&dep_up=9&dep_cur=55 (дата звернення: 29.10.2025).

7. Наливайко Д. Культурні коди українського відродження. Київ: Темпора, 2012. 456 с.
8. Русалка Дністровая. Львів, 1837. Електронна копія: <https://resource.history.org.ua/item/0013450> (дата звернення: 25.10.2025).
9. Русалка Дністровая: значення для української культури [Електронний ресурс]. Освіта.ua. Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14252/ (дата звернення: 29.10.2025).
10. Фаріон І. Маркіян Шашкевич і проблема мовної ідентичності українців. Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. 312 с.
11. Фаріон І. Д. Отець Маркіян Шашкевич – український мовотворець. Львів, 2007. 256 с. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Farion_Iryna/Otets_Markiiian_Shashkevych_-_ukrainskyi_movotvorets.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
12. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1981. Т. 29. С. 249.

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ І БЕРЕЖАНИ

Микола ПРОЦІВ

*заступник директора з наукової роботи
Бережанського краєзнавчого музею*

Розповідь на тему «Маркіян Шашкевич і Бережани» матиме три основні розділи: навчання в Бережанській гімназії, «Доми в Бережанах, де жив Маркіян Шашкевич» і пошанування Шашкевича на Бережанщині («На слідах Маркіяна»).

Бережанська гімназія починала своє існування у Збаражі в 1789 р., а в 1805 році була переведена в Бережани, щоби на майже два століття стати знаною кузнею кадрів. Вона розташовувалася в міській ратуші на площі Ринок.

У книзі Степана Томашівського «Stulecie gimnazjum brzezanskiego», яка вийшла до 100-річчя гімназії, знаходимо у списках учнів навчального закладу Маркіяна та Миколу Шашкевичів, які одночасно почали навчатися в 1825-1826 навчальному році.

У відділі рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника зберігається журнал успішності та поведінки учнів Бережанської гімназії за 1828 н/р. Серед учнів класу

гуманістики записаний Маркіян Шашкевич з Підлісся Галичина, а класі «Граматики» – його брат Микола.

У Варшаві в AGAD (Архів Головний Архів Давніх) у збірці Чоловського є списки учнів Бережанської гімназії за період 1789-1863 рр. На 148 аркуші під ч. 58 записаний Маркіян Шашкевич з Підлісся (Галичина) син Семена, 14 років, що проживав у селі Княже біля Золочева. А під ч. 57 записаний Микола Шашкевич. Всі дані в графах однакові, окрім віку – Микола мав 12 років. Записи датовані 1826 роком.

До Маркіяна і Миколи Шашкевичів у гімназії навчалися родичі – свояки Йосиф (1806) і Василь (1809) Авдиківські, Іван Шашкевич (1816). Про це, зокрема, пише колишній гімназист Антін Чернецький у статті «На слідах Маркіяна».

У Бережанському краєзнавчому музеї зберігається чимало цінних експонатів. Заслуговує уваги унікальний документ – головний журнал Бережанської гімназії за період з 1789 до 1817 року. Збережені долею і часом 208 поживклих аркушів донесли до нас прізвища учнів, їх вік, оцінки, дані про батьків і місце народження, завваги професорів.

У ньому теж знаходимо інформацію про родичів Маркіяна Шашкевича: так в 1816 р. в першому класі граматики (Prima Grammatices Classis) першого семестру навчався 13-річний Іван Шашкевич – син священника з села Годів Іллі Шашкевича.

Так що брати Маркіян і Микола Шашкевичі вже знали про такий навчальний заклад, як Бережанська гімназія.

Під час навчання в Бережанській гімназії Маркіян Шашкевич проживав на різних локаціях. Найкраще їх дослідив інший гімназист з Бережан – лемківський письменник і адвокат Франц Коковський в оповіданні «Доми в Бережанах, де жив Маркіян Шашкевич». Воно невеличке і не так відоме широкому загалу, то подаю його повністю:

«Про те, щоби віднайти доми, що в них проживав Маркіян Шашкевич тоді, коли був учнем Бережанської гімназії, не подбав ніхто зі старших громадян. А перед війною було не тільки легко це устійнити, але можна було також придбати знимки цих домів у давньому їх виді, майже незміненому, з того часу, коли в них проживав Шашкевич.

Один тільки пок. Проф. Єлюк у своїй праці про відродження української літератури в Галичині, поміщений у звіті бережанської гімназії за 1910/11 шкільний рік, згадує коротко, що Шашкевич жив у домі, що межує з вірменським костелом.

Переглянув я класові катальоги, що вдержалися в бережанській гімназії та на цій підставі ствердив, що Шашкевич мешкав у 1826 р. в домі під 21 числом, у 1827 і 1828 рр. у домі під 120 ч., у

першому півроці 1829 р. під 12 ч., а в другому півроці того ж року – під 37 ч.

При допомозі судової табулі та давніх міських списків вдалося мені устійнити ці дані.

І так дім під 21 ч. – це давній дім пок. д-ра А. Чайковського, положений при вул. Міцкевича та на розі Валової вулиці.

Дім під 120 ч. – це сьогоднішній дім збірної громади Бережан. Давніше належав він до відомого в Бережанах проф. Адама Пашинського. Стоїть він на розі Вірменської та Сінявських вулиць і межує дійсно з вірменським костелом. Сьогодні цей дім змінений, відреставрований, має нову кривлю, вікна, двері. З давніх часів лишився просторий ганочок, спертий на двох округлих філярах; такий ганок із філярами характеристичний для всіх т. зв. «шляхетських двірків» із того часу.

Таких домиків залишилося в Бережанах ще тільки кілька, майже всі при Райській вулиці (тепер Івашкевича).

Дім під 37 ч. сьогодні не існує. Перед війною належав він до місцевого бляхаря Померанца (Жигмонтівська вул.), але перед самим початком війни згорів. Дім під 12 ч. існує ще, але також у зміненому виді, перебудований. Купив його був у сімдесятих роках минулого століття жид Йосьо Гохберг, переробив і добудував будинок на парову купальню, а в дев'яностих роках відкупив цей будинок місцевий м'ясар Москва та переробив купальню на м'ясарський варстат.

Домик, де жив Шашкевич, складається із двох кімнат і кухні. Лежить він при Шкільній вулиці».

Не всі ті будинки збереглися. Так будинок ч. 21 при вулиці Шевченка (колишня Міцкевича) на розі вулиці Валової, в якому проживав адвокат і письменник Андрій Чайковський, в якому бував Іван Франко, був зруйнований в 1970-х роках радянсько-партійними чиновниками під час зведення стели єднання «1939-1979».

Дім під 120 ч. зберігся. Трохи змінений, але будинок палацового типу з колонами поруч з Вірменською церквою й надалі є окрасою міста й пам'яттю про Маркіяна Шашкевича.

Маркіян Шашкевич займає особливе місце в минушині та сьогоднішній Бережан. Традиційно його ім'я згадують не тільки в дні народження чи смерті. У книзі «Бережанська земля» є нарис під назвою «Маркіянове свято в Бережанах». Ось цитата: «До найважливіших подій з передвоєнної історії Бережанщини слід зарахувати «Маркіянове свято» в Бережанах. Про нього декілька дописів у тогочасному «Ділі».

А «Діло» від 10 листопада 1911 року повідомляло: «Наближається день, коли ціла Галицька Україна ладиться святкувати соті роковини уродин першого народного поета Маркіяна Шашкевича. У Бережанщині треба як слід звеличати пам'ять його тим більше, що був учеником Бережанської гімназії».

Особливо широко відзначили на Бережанщині 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича. Ось кілька фактів. Подаю за хронологією.

7 грудня 2010 року Бережанська міська рада прийняла рішення «Про заснування міської премії імені Маркіяна Шашкевича».

24 лютого 2011 року Бережанська районна рада прийняла рішення «Про проголошення 2011 року Роком Маркіяна Шашкевича». Створено оргкомітет з відзначення 200-річчя Маркіяна Шашкевича в Бережанському районі.

В лютому 2011 року двоє молодих людей – випускник Бережанської гімназії ім. Богдана Лепкого і Львівського національного університету імені Івана Франка Володимир Храпцьо та студентка Національного університету «Києво-Могилянська Академія» Анна Нестерова – подали заявку на участь у конкурсі на отримання гранту Президента України для обдарованої молоді для реалізації проєкту «Похід «Пішки на гору Маркіяна», присвяченого 200-річчю з дня народження Маркіяна Шашкевича».

2 серпня вийшла пам'ятна картка «Пішки на гору Маркіяна». Наклад – 1000 примірників.

5-7 серпня – мандрівка за маршрутом Бережани – Рогатин – Перемишляни – Унів – Підлисся – гора Біла (в рамках проєкту «Похід «Пішки на гору Маркіяна»). Трохи історії. Далекого 1912 року, учні та вчителі Рогатинської гімназії здійснили мандрівку «Пішки на гору Маркіяна», присвячену 100-річчю Пробудителя Галицької Русі Маркіяна Шашкевича. За сім днів (2-8 липня) вони пішки пройшли від Рогатина до Підлисся і назад. У рік 200-ліття Маркіяна Шашкевича група ентузіастів з Бережанського і Козівського районів пройшли частиною маршруту сторічної давності, і завершили його на Білій горі біля Маркіянового хреста 7 серпня – в день, коли традиційно вшановують священика і поета Маркіяна Шашкевича.

1 вересня біля меморіальної таблиці Маркіяну Шашкевичу (на ратуші в Бережанах, де в гімназії він навчався) відбулась панахида за участю учнів і вчителів Бережанської гімназії, працівників музеїв, пластунів, представників влади. Частина учасників здійснили поїздку в Золочів, Підлисся та на Білу гору.

1-4 вересня – похід за маршрутом: гора Біла – Підлісся – Шпиколоси – Розгадів – Бережани – гора Лисоня. Він став продовженням попереднього – «Пішки на гору Маркіяна». З Підлисецької гори Білої на Лисоню – вершину слави січового стрілецтва – принесли землю з батьківщини Будителя Галичини в день відкриття VI-го Фестивалю стрілецької та повстанської пісні «Дзвони Лисоні».

30 жовтня в районному будинку народної творчості відбулась Урочиста академія «Тобі, Маркіяне, наша вдячність і пам'ять» за участю численних гостей. Львів представляли: почесний голова Шашкевичівської комісії Роман Лубківський, співголови Шашкевичівської комісії Василь Горинь і Феодосій Стеблій, письменники і науковці Роман Коритко, Степан Кузик, Левко Різник, Петро Шкрабюк, Богдан Якимович, родинний шашкевичезнавець праправнучка Юлії Крушинської Ірина Дутковська, колекціонер і дослідник Степан Пахолко, генеральний директор видавництва отців Василян «Місіонер» о. Климентій (Василь Стасів). З Тернополя завітали шашкевичезнавець Осип Петраш та директор видавництва «Джура» Василь Ванчура. Козівщину представляли директор Денисівського краєзнавчого музею Богдан Савак і заступник директора Козівської гімназії ім. В. Герети Володимир Шкільний, Національний заповідник «Давній Галич» – провідний науковий співробітник науково-освітнього відділу Христина Береговська.

Наприкінці жовтня світ побачили три книги, присвячені 200-літньому ювілею Маркіяна Шашкевича, які вийшли в Бережанах:

Бережанці у вінок Маркіяну. Тернопіль, 2011. – Джура. – 208 с. / Упорядник Лілія Зінчук;

Маркіян. Тернопіль, 2011. – Джура. – 172 с. / Автор і упорядник Микола Проців;

Пісенний сад Маркіяна. – Бережани, Музей книги. – 2011 – 44 с. / Автор і упорядник Євгенія Біркова. Редактор Лілія Зінчук.

4 листопада бережанці взяли участь в Урочистій академії, присвяченій 200-й річниці від дня народження Маркіяна Шашкевича, яка відбулася в Львівському національному академічному театрі опери та балету ім. Соломії Крушельницької.

6 листопада в Бережанському музеї книги відбулося спецпогашення художнього маркованого конверта «Укрпошти» «Маркіян Шашкевич. 1811-1843» та клубного пам'ятного конверта «Маркіян Шашкевич – учень Бережанської гімназії», який спільно видали Бережанський музей книги, Бережанський краєзнавчий музей, міське товариство Асоціації філателістів України та міський клуб «Колекціонер».

6 листопада політик та громадський діяч Руслан Кулик та голова Бережанської міської громадської організації Володимир Якимів передали громаді Бережан рідкісну меморіальну таблицю «Віра серця мого тверда, як бескид...» з барельєфом Шашкевича.

10 листопада – у Бережанському агротехнічному інституті відбувся літературно-мистецький захід, приурочений 200-літтю Маркіяна Шашкевича.

28 листопада – презентація книги Миколи Проціва «Маркіян» в Бережанському краєзнавчому музеї.

Протягом жовтня-листопада в краєзнавчому музеї проходили уроки «Стань однокласником Шашкевича» та експонувалась виставка, присвячена 200-літтю Маркіяна Шашкевича.

В Бережанській державній гімназії ім. Богдана Лепкого у жовтні-листопаді пройшла низка заходів, присвячених учню Бережанської гімназії 1825-1829 років Маркіяну Шашкевичу з нагоди 200-ліття від дня народження.

15 грудня з ініціативи видавництва «Джура» в Тернополі в рамках відзначення 200-ліття Маркіяна Шашкевича відбулися презентації книги «Маркіян» (автор і упорядник – старший науковий співробітник Бережанського краєзнавчого музею Микола Проців) та книги «Бережанці у вінок Маркіяну» (упорядник – директор Бережанського музею книги Лілія Зінчук).

18 грудня в Бережанському міському будинку культури на Адамівці з ініціативи громадської організації «Товариство Адамівка імені Володимира Савчака» відбулася презентація книги Миколи Проціва «Маркіян».

9 січня 2012 року в Державному архіві Тернопільської області відкрилася виставка під назвою «Русалка Дністрова та її творці». Виставка присвячена до 175-річчя від початку видання альманаху «Русалка Дністровая» в м. Будапешті – спільний проект архіву і Бережанського краєзнавчого музею.

20 січня у Львові відбулося спецпогашення художнього маркованого конверта УДППЗ «Укрпошта» «175 років з часу заснування альманаху «Русалка Дністровая». Урочиста частина спецпогашення відбувалася в Музеї Русалки Дністрової. Поставити перші штемпелі на пам'ятному конверті запросили Романа Лубківського, відомого українського поета, письменника та перекладача, Галину Корнєву, завідувача музею «Русалка Дністровая», та Лілію Морміль, заступника директора Львівської дирекції УДППЗ «Укрпошта». В урочистостях

взяли участь голова Львівської обласної організації філателістів Олександр Жарівський, родинний шашкевичезнавець Ірина Дутковська, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри скульптури Львівської національної академії мистецтв, голова секції концептуальної скульптури Львівської обласної організації Національної спілки художників України Василь Гурмак – автор пам'ятної медалі «Маркіян Шашкевич. 200 років від дня народження», дослідник українських відзнак і пошанування Маркіяна Шашкевича Степан Пахолко, представники інтелігенції Львова та засобів масової інформації. Бережани представляє старший науковий співробітник Бережанського краєзнавчого музею Микола Проців.

Про Маркіяна Шашкевича в Бережанах нагадують:

- Меморіальна дошка на ратуші, де була Бережанська гімназія часів навчання там Маркіяна, яку відкривав Олесь Гончар;
- постійні експозиції в Бережанському краєзнавчому музеї та Бережанському міському музеї книги;
- погруддя Маркіяна Шашкевича в Бережанському краєзнавчому музеї (автор Дмитро Кривач);
- збережені меморіальні дошки Маркіяна Шашкевича, встановлені в 1906 році з нагоди відзначення 100-річчя Бережанської гімназії;
- кімната-музей у Бережанському ліцеї № 1;
- дуб в передмісті Лісники, посаджений з нагоди відзначення 100-ліття Маркіяна в 1911 році;
- вулиця Шашкевича;
- три портрети учня та професора Бережанської гімназії художника Володимира Савчака;
- у Бережанах проживають люди з прізвищем Шашкевич.

Список використаних джерел

1. Бережанська земля: Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк: Комітет Видавництва «Бережани», 1970. 877 с.
2. Бережанська гімназія [Текст] : сторінки історії: ювілейна книга / ред.-упоряд. Н. Волинець ; ред. кол. В. Бич [та ін.] ; – Т. ; Бережани : Джура, 2007. - 1028 с.
3. Головний журнал гімназії / Бережанський краєзнавчий музей. ПД - 7384. Інв. № 2956.
4. Проців М. Головний журнал Бережанської гімназії (1789-1817 рр.) / Микола Проців // Збірник праць ТО НТШ, – Т. : «Терно-граф», 2013 – Том 8 : Музеї Тернопільщини. – С. 407-414.

5. Журнал успішності учнів Бережанської гімназії за 1828 рік / Відділ рідкісної книги. IV Ж-38461 Коковський Ф. Вибрані статті та оповідання / Упорядкування та примітки Наталії Ткачової. Тернопіль, 2010. 176 с.
6. Чернецький Антін. На слідах Маркіяна (Причинки до національного відродження Бережанщині) / Антін Чернецький // Маркіян: збірник історико-краєзнавчих статей на пошану Маркіяна Шашкевича / Автор і упорядник Микола Проців. – Бережани – Тернопіль: Джура, 2011. – 172 с.
7. AGAD, Мікрофільм А-38719, сигнатура 111, арк. 147.
8. Tomaszewski S., Stulecie gimnazjum brzezanskiego. 1806-1906. Brzeżań. Staraniem i nakładem komitetu. 1907. – 194 s.

СЕКЦІЯ 2

ПРОСТІР ШАШКЕВИЧА – PROSTIR

SHASHKEVYCHA_MOLODY-YOUNG

**(ЗА УЧАСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ
ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ, ЯКИМ ПРИСВОЄНО ІМ'Я
М. ШАШКЕВИЧА; ЗАХІД ПРОВОДИТИМЕТЬСЯ
ЗА ТЕХНІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗОЛОЧІВСЬКОГО
ЗЗСО І-ІІІ СТУПЕНІВ № 2 ІМ. М. ШАШКЕВИЧА)**

РОЛЬ «РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ» У ЗБЕРЕЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Діана ГАВРИШКІВ

*учениця 11 класу Білокамінського закладу загальної середньої освіти
I-III ступенів імені Маркіяна Шашкевича Золочівської міської ради
Золочівського району Львівської області*

Керівник – учитель Зоя ЖЕЛІЗНЯК

У першій половині XIX століття гурток «Руська трійця», що об'єднав молодих ентузіастів у Галичині – Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича та Якова Головацького, – відіграв вирішальну роль у збереженні та відродженні української мови. В цей час більшість українських земель були під владою Австрійської імперії. Для галицьких українців австрійське правління в мовному плані доповнило їхню дотеперішню мовну практику вживання польської й української мов ще й мовою німецькою. Німецька мова використовувалася в державних інституціях – парламенті, судах, армії, поліції, діловодстві. Вона також мала бути, висловлюючись сучасними поняттями, «мовою міжнаціонального спілкування» громадян імперії – німців, угорців, румунів і слов'ян. Ця ж мова мала б поступово інтегрувати різні етнічні групи в єдину австрійську політичну націю. Нові покоління громадян мали прилучатися до державної мови через школи, а задля службової чи політичної кар'єри мали належно вивчати її.

Серед слов'ян поляки почували себе в Австрії найменш комфортно. Ще недавно вони були державним народом, тепер унаслідок так званих розборів Польщі вони втратили державність. Чергового удару їхні державницькі амбіції зазнали внаслідок військової поразки Наполеонівської армії на початку XIX століття. І хоча державного статусу полякам відновити не вдалося, проте вони й надалі намагалися культурно й мовно домінувати на теренах колишньої Речі Посполитої. Статус польської мови залишався високим, нею спілкувалися шляхта, духовенство Західної і Східної Церков, творча інтелігенція. В той час говорити польською означало проявляти себе освіченою людиною, а навіть певною мірою ігнорувати нову, австрійську політичну реальність.

Українською (за тодішнім окресленням «руською») мовою спілкувалися галицькі і закарпатські русини-українці, головним чином селяни. Через її усний статус було прийнято вважати, що українська не відповідає об'єктивним критеріям мови. Поляки заперечували її окремішність і вважали регіональним діалектом польської мови.

Селяни – носії мови – не вважалися культуротворчим прошарком суспільства.

Проте вже від початку XIX століття відбулися події, які захищали досі поширені стереотипи. 1799 року на Наддніпрянській Україні з'являється друком «Енеїда» Івана Котляревського, котрий написав цю поему живою українською мовою. Котляревський надав усній мові статусу літературної, довів можливість виражати нею «класичні», високі почуття. Іншою знаковою подією було відновлення Галицької митрополії 1807 року. Одним з мотивів відновлення митрополії було посилення на стародавню Галицьку Русь – середньовічну державу, відому в Європі під назвою Королівства Галичини і Володимирії.

Саме галицькі князі і бояри належали до автохтонного населення Галичини, вони були предками галицьких українців. З українцями за межами Галичини їх єднали спільна віра, культура і мова. В цій свідомості єдності понад кордонами містилися паростки української соборницької ідеї, а погляд в історію обґрунтовував неавтохтонність у Галичині польської мови та штучність тогочасних політичних кордонів, якими розділили єдиний український народ. Дослідження історії по-новому розкрили поняття «народу» і його душі, вираженої в багатющій культурній спадщині, – обрядових пісенних циклах, історичних думках, а також у міфах, казках і легендах. У цій спадщині озивалася славна князівська і козацька старовина. Народ поставав як єдине ціле, в якому поєднувалися різні суспільні стани. А тому становище, за якого одні суспільні верстви вживали одну, а інші – іншу мови, мало бути змінене. Спільною мовою для всіх і мала стати мова пісень і легенд, овіяна чаром первозданності і романтичної старовини, тобто мова українська.

Завдяки Просвітництву і молоді, українські інтелігенти, як-от «Руська трійця», почали боротися за свою мову і права народу. Учасники гуртка вірили, що мова – це душа народу. Саме тому вони прагнули видавати книжки українською мовою, збирати народні пісні, казки та легенди. Крім того, вони активно підтримували зв'язок з селянством, щоб краще зрозуміти потреби простого народу.

У 30-ті роки XIX століття українською мовою вперше заговорили в храмах. І зробили це в один і той самий день у трьох львівських храмах три священики-патріоти – отці Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький, учасники «Руської трійці». Це вперше після довгого часу українська мова вийшла з-під селянських стріх і залунала в найбільш поважаному і святому місці, тобто в церкві. А отці «Руської трійці» своєю апостольською ревністю і громадянською мужністю здійснили справжній «український прорив». Невипадково до

офіційної назви «Греко-Католицька Церква» з часом додався ще один прикметник – «Українська».

Будителі з «Руської трійці» не обмежилися підвищенням суспільного статусу усної мови. Вони також долучилися до дискусії про мову літературну, випустивши 1837 року у світ збірку народних пісень під назвою «Русалка Дністровая». На той час побутувало декілька версій про те, що саме вважати літературною мовою. Прихильники класичної версії пропонували покласти в основу церковнослов'янську як існуючу ще з Середньовіччя власну літературну мову. Інші пропонували варіант мови, писемно зафіксований в урядових документах козачої доби. Нині її називають книжною староукраїнською мовою. Ще інші пропонували «язичіє», тобто лексичне збагачення староукраїнської мови тогочасними словами усної мови, відсутніми в книжній мові. Під впливом творів Івана Котляревського і Григорія Квітки-Основ'яненка багато учасників дискусії схилилися до сучасної усної мови як основи для літературної. З мовною дискусією була тісно пов'язана дискусія правописна щодо вибору відповідної абетки, чи то кириличної, чи латинської. Правописній дискусії часто надавали політичного підтексту культурно-цивілізаційного вибору між Заходом і Сходом, Європою та Азією.

«Русалка Дністровая» стала аргументованою розв'язкою дискусії, позаяк пропозиції авторів збірника прийняла більшість тогочасних діячів культури Галичини. Вміщення у збірці записів усного українського фольклору або перекладів з інших мов саме на українську, а не церковнослов'янську чи староукраїнську мови означало, що в основу української писемності мала бути покладена тогочасна жива розмовна мова. Кириличний правопис збірки поставав знаряддям запису усної мови. До речі, Маркіян Шашкевич у статті під назвою «Азбука чи абетка» переконливо продемонстрував відповідність кириличної абетки фонетиці української мови, практичність і зручність кирилиці в передаванні специфічно слов'янських звуків. Задля уникнення політичних звинувачень у «просхідній орієнтації» діячі «Руської трійці» у Вступі до збірки окреслили контури «українського світу», який простягнувся від Бескидів на заході до Дону на сході. Вершини гір і звинини (у збірці «сяни» – «змії») рік відокремлюють Русь-Україну від сусідів. Центральною віссю цієї священної території постає ріка Дністер, на берегах якої народ співає свої «русалії» – пісні, в яких виражає свою душу, думу і спосіб сприймання світу. Це справді україноцентричний світ, до якого не пристає жодна імперська ідея. «Русалка Дністровая» стала поетичним маніфестом українства.

Основні аспекти внеску «Руської трійці» у збереження української мови:

1. Видання «Русалки Дністрової»

- **Свідоме використання народної мови.** У 1837 році гурток видав у Будапешті альманах «Русалка Дністровая», що став першою книгою народною українською мовою на західноукраїнських землях. Це видання було знаковою подією, оскільки свідомо відмовилося від церковнослов'янських та язичієвих традицій, утверджуючи живу народну мову як основу для літературної творчості.

- **Новаторський правопис.** Альманах також містив новий фонетичний правопис, який був більш зрозумілим для широкого загалу порівняно з архаїчними системами, що сприяло більшій доступності українського слова.

- **Подолання цензури.** Попри заборону австрійської цензури, альманах поширювався серед галицької інтелігенції, демонструючи силу національної ідеї та сприяючи поширенню української мови, незважаючи на всі перешкоди.

2. Пропаганда української мови

- **Обґрунтування самобутності.** У своїх працях члени гуртка науково обґрунтовували самобутність української мови, доводячи її рівноправність з іншими слов'янськими мовами. Це сприяло піднесенню статусу української мови та розширенню сфери її вжитку.

- **Створення навчальних матеріалів.** Маркіян Шашкевич підготував «Читанку» для молодших школярів (1836), а Іван Вагилевич та Яків Головацький створювали граматики (1845, 1849). Ці праці сприяли закріпленню норм літературної мови.

- **Захист кирилиці.** «Руська трійця» виступала на захист кириличного письма, що дозволило зберегти унікальність української писемності та сприяло розвитку національної освіти.

3. Збирання фольклору

- **Вивчення і популяризація народної творчості.** Члени «Руської трійці» проводили фольклорні експедиції, збираючи та записуючи народні пісні, казки та прислів'я.

- **Збагачення літературного фонду.** Зібраний матеріал, зокрема для «Русалки Дністрової», став основою для творів та досліджень. Це продемонструвало багатство та самобутність української мови, підтверджуючи її здатність стати повноцінною літературною мовою.

4. Поширення освіти

- **Навчання рідною мовою.** Діячі гуртка виступали за викладання в школах українською мовою, що сприяло підвищенню грамотності серед населення.

- **Розвиток початкової освіти.** У результаті діяльності гуртка та інших просвітницьких товариств у Галичині було відкрито нові парафіяльні школи з навчанням українською мовою, що забезпечило поступовий перехід до освіти рідною мовою.

5. Підтримка національної свідомості та об'єднання

- **Відкриття істинного обличчя українського народу.** Своїми творами члени «Руської трійці» прагнули показати унікальність української історії, мови та культури. Вони оспівували визвольну боротьбу та козацтво, що сприяло пробудженню національної свідомості.

- **Ідея єдності.** Ідея єдності українського народу по обидва боки кордону (з Наддніпряниною) була однією з ключових у їхній діяльності, що сприяло формуванню єдиної національної ідентичності.

6. Вплив на наступні покоління

- **Стимулювання національного руху.** Діяльність «Руської трійці» мала величезний вплив на наступні покоління інтелігенції, які продовжили боротьбу за розвиток української мови та культури. Вона заклала міцні основи для подальшого національного відродження.

РОЛЬ «РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ» У ЗБЕРЕЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Соломія ДДИК

*учениця 10 класу Чортківського ліцею № 1 імені Маркіяна
Шашкевича Чортківської міської ради Тернопільської області*

У першій половині XIX століття українська мова опинилася під загрозою зникнення з культурного життя. Вона витіснялася з освіти, науки, церкви, а український народ був позбавлений права користуватися рідним словом у публічному просторі. Особливо складною була ситуація в Галичині, яка тоді перебувала під владою Австро-Угорщини, де панували польська та німецька мови.

Саме в цей час з'являються перші українські просвітники, які прагнули відродити рідну культуру. Одними з найактивніших серед них були Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький –

відомі під спільною назвою «Руська трійця». Їх об'єднувала любов до свого народу та бажання повернути українській мові гідне місце в суспільстві.

1. Що таке «Руська трійця», її виникнення та члени

«Руська трійця» – галицьке літературне угруповання, очолюване Маркіяном Шашкевичем, Яковом Головацьким та Іваном Вагилевичем, що з кінця 1820-х років розпочало на західноукраїнських землях національно-культурне відродження. Породжене в добу романтизму, воно мало виразний слов'янофільський і будительсько-демократичний характер. Учасники його вживали виключно слов'янські імена (Шашкевич – Руслан, Вагилевич – Далібор, Головацький – Ярослав, його брат Іван – Богдан, Ількевич – Мирослав тощо). Його девізом були слова, що їх Шашкевич вписав до спільного альбому: «Світи, зоре, на все поле, поки місяць зійде».

2. Основна мета та ідеї цього угруповання

Головним завданням «Руської трійці» було національне відродження та пробудження національної свідомості українців Галичини через просвітницьку діяльність та поширення української культури. Передусім, «Руська трійця» відстоювала право українського народу на власну мову та культуру. Вони прагнули довести, що українська мова є не «мужицькою говіркою», а повноцінною літературною мовою, гідною освіти, науки й мистецтва. Також вони прагнули залучити народ до суспільно-політичного життя через створення доступних науково-популярних праць та творів, написаних живою народною мовою.

3. Діяльність «Руської трійці» на протязі 1833-1843 років

Період становлення та формування гуртка (1833-1835 рр.)

У Львівській духовній семінарії познайомилися Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький. Молодих семінаристів об'єднала любов до рідної мови, історії та культури українського народу. Вони створили невелике коло однодумців та сформували основні ідеї та цілі, згодом їх почали називати «Руською трійцею». У цей період члени «Руської трійці» «ходили в народ», записували народні пісні, оповіді, приказки та вислови. Гуртківці бачили свою мету в збиранні фольклору, поширенні освіти, доступних науково-популярних праць, написанні та виданні близьких народів творів. Цікаву подорож Галичиною та Буковиною здійснив Яків Головацький. Закарпаттям подорожував Іван Вагилевич, який проводив агітаційну роботу серед селян, закликаючи їх боротися за свої права. За це його арештували та заборонили з'являтися на Закарпатті. Захоплені народною творчістю та героїчним

минулим українців і перебуваючи під впливом творів передових слов'янських діячів, «трійчани» укладають першу рукописну збірку поезії «Син Русі» (1833).

Активна творча діяльність та публікація альманаху «Русалка Дністрова» (1835–1837 рр.)

У 1835 р. «Руська трійця» робить спробу видати фольклорно-літературну збірку «Зоря», в якій збиралися надрукувати народні пісні, твори членів гурту, матеріали, що засуджували іноземне гноблення і прославляли героїчну боротьбу українців за своє визволення. Проте цензура заборонила її публікацію, а упорядників збірки поліція взяла під пильний нагляд. Істотною заслугою «Руської трійці» було видання альманаху «Русалка Дністровая» (Будин (нині Будапешт, 1837 р.), що замість язичія, впровадила в Галичині живу народну мову, розпочавши там нову українську літературу. Вступне слово М. Шашкевича до альманаху було своєрідним маніфестом культурного відродження західноукраїнських земель.

Та царський уряд заборонив «Русалку Дністровую». Лише 250 із 1000 примірників упорядники встигли продати, подарувати друзям і зберегти для себе, решту було конфісковано.

Період переслідувань і ослаблення діяльності гуртка (1837–1843 рр.)

Після виходу альманаху влада почала переслідувати членів гуртка. Їх звинувачували у «бунтарстві» та «поширенні небезпечних ідей». Через заборони, цензуру й матеріальні труднощі гурток фактично припинив існування, проте не до кінця. Маркіян Шашкевич працюючи священником, писав поезії, готував проповіді українською мовою. Іван Вагилевич займався науковими дослідженнями, перекладав твори слов'янських авторів, але згодом був змушений перейти на службу до латинського обряду. Яків Головацький продовжував етнографічну роботу, збирав фольклор і народні звичаї.

Невдовзі після смерті Маркіяна Шашкевича 1843 р. гурток «Руська трійця» припинив свою діяльність.

4. Значення діяльності «Руської трійці» у розвитку та збереженні української мови

«Руська трійця» відіграла ключову роль у збереженні української мови, піднявши її статус, розширивши сферу вжитку та пробудивши національну свідомість. Члени гуртка боролися за перетворення української мови з мови простого народу на повноцінну мову культури та науки, що мала використовуватися у всіх сферах громадського життя, це сприяло піднесенню статусу української мови.

Створення творів народною мовою, збирання та поширення фольклору допомогло розвитку українській літературі, збереженню усній народній творчості та поширенню української мови у різних сферах життя поміж різних верст населення.

Також «трійчани» стали прикладом для майбутніх українських діячів, які продовжили їхню діяльність і на дали українській мові занепасти.

Видання альманаху «Русалка Дністровая» стало вагомим кроком у поширенні української мови та культури, хоча й зазнало переслідувань з боку влади.

Окрім цього діяльність «Руської трійці» мала на меті не лише збереження мови, а й пробудження національної свідомості українців, що було критично важливо для виживання нації.

Отже, «Руська трійця» не лише зберегла українську мову, а й піднесла її до рівня національного символу, який об'єднує народ і утворює його гідність. Їхня праця стала основою для формування української літературної мови та подальшого національного відродження. Без їхньої мужності й самовідданості українське слово могло б надовго залишитися забутим у Галичині.

СЛОВО, ЩО ОЖИЛО: ЯК ШАШКЕВИЧ БОРОВСЯ ЗА МОВУ СВОГО НАРОДУ

Анастасія ЛЕРНИКОВА

учениця Золочівського закладу загальної середньої освіти

I-III ступенів № 2 імені Маркіяна Шашкевича

Золочівської міської ради Золочівського району Львівської області

Керівник – учитель української мови та літератури

Людмила ПОЦІЛУЙКО

Сіймо! А збирати будемо...

М. Шашкевич

Воістину геніальні слова Будителя Галичини, нашого славного Маркіяна золотими літерами викарбувані на меморіальній дошці, розміщеній на фасаді нашої школи. Вони адресовані учням, батькам, учителям і всім українцям-патріотам, кому не байдужа доля України та її народу. Він був воїном слова і саме словом розбудив цілий край, котрий забував уже, ким насправді є.

На початку XIX століття українська мова в Галичині була майже вигнана з ужитку. Влада вимагала польської або німецької, навіть у церквах служили «слов'янською книжною», далекою від народної.

Українське слово вважали «мужицьким» і непридатним для науки, освіти чи літератури. Скрізь виникали перешкоди для розвитку рідного слова. І саме тоді молодий семінарист Маркіян Шашкевич наважився сказати: «Наша мова – жива, свята і гідна пошани».

У передмові до альманаху «Русалка Дністровая» він писав: «Ми не хочемо бути чужими на своїй землі, хочемо, щоб і наше слово мало право жити й дихати між народами світу». Разом із друзями – Іваном Вагилевичем і Яковом Головацьким – він створив «Руську трійцю». Їхня мета була проста і велична – повернути народові його слово. Вони збирали пісні, перекази, прислів'я, видавали рукописні твори українською, виступали проти мовного сорому, своєю діяльністю руйнували стереотипи та перепони, що стали на шляху утвердження рідної мови. Попри цензурні заборони та насмішки, вони видали «Русалку Дністровую» (1837) – першу в Галичині книжку живою народною мовою.

Іван Франко вважав, що «Русалка Дністровая» була першою вісткою національного пробудження, нагадала галичанам, що вони галичани, та назвав цю збірку явищем наскрізь революційним.

Шашкевич був не просто автором, а пророком відродження.

«Слово наше руське нехай не буде сиротою між людьми», – благав він. Це не просто рядок із передмови – це заклик до кожного покоління берегти і продовжувати життя рідного слова.

Після закінчення семінарії Маркіян Шашкевич став сільським священником. Бідний, часто хворий, але незламний. Його життєва дорога – шлях жертвовності та віри. Він проповідував до людей українською, бо розумів, що «лише рідне слово доходить до серця». Для нього мова – це не форма, а душа народу, і без неї народ втрачає своє «я». «Я говорю до вас так, як ви чуєте вдома, бо лише так можна дійти до серця людського», – пояснював Маркіян Шашкевич.

Сучасна мовознавиця Ірина Фаріон наголошувала, що Маркіян Шашкевич – це пророк мовної гідності, це духовний фундамент мовної самосвідомості українців Галичини. «Він не вигадував мову – він її воскресив», – зауважила п. Ірина. Вона підкреслила, що М. Шашкевич зруйнував не лише зовнішні заборони, а й внутрішній страх бути українцем: «Його найбільша перемога – не в книжці, а в подоланні мовного сорому». Він уперше сказав: «Говорімо так, як

народ говорить!» Ірина Фаріон називає Шашкевича «апостолом українського слова», бо він не тільки утвердив мову як духовну основу нації, а й показав приклад, як треба любити і служити їй дією, а не декларацією. «Без Шашкевича не було б Франка, не було б Лесі, не було б українського університету, бо він перший поставив мову в центр національного життя», – підкреслює дослідниця. «Мова – це не інструмент, а форма нашого буття. Через неї ми є» – зазначає Ірина Фаріон.

Водночас через мову нас карають і навіть убивають. Скрижали історії знову і знову повертаються до різноманітних каральних актів за українське слово. Згадаймо ставлення до отця Маркіяна та неможливість його кар'єрного зростання після проповідей українською, зрозумілою для людей, мовою. Або жорстоку розправу над Ігорем Білозіром через толерантне зауваження сумнівному гурту людей у самому серці Львова. А чи привселюдну страту Ірини Фаріон, яка ніколи не приховувала своєї світоглядної позиції щодо української мови, чи Андрія Парубія, який і у щоденному побуті, і на посаді Голови Верховної Ради України твердо та непохитно відстоював гідне право української мови бути єдиною державною. На жаль, це лише дециця випадків, коли захист української мови на українській землі українцям обертався лихом.

Пам'ятаймо, що мова – це гідність. Слово може відроджувати, надихати, об'єднувати. Тому кожен, хто говорить українською, бере участь у продовженні справи Маркіяна Шашкевича, який довів, що одне слово, сказане з вірою, може пробудити народ. Не знецінюймо силу слова.

Боротьба Маркіяна Шашкевича – це не лише сторінка історії, а дороговказ молодому поколінню. Його життя і діяльність навчає простих, але глибоких істин. Він закликає любити своє – не соромитись його: «Не погане наше слово, лише треба нам його любити». Молодь має гордитися своєю мовою, говорити нею в університетах, на роботі, в соцмережах, бо коли мова живе в молоді – живе й народ.

«Не ридать, а діяти!» – такими словами Маркіян Шашкевич звернувся до свого народу. Це гасло сьогодні звучить як заклик до активності, заклик до справжніх дій, а не пасивного очікування. Любов до мови – це не лише слова, а вчинки: читати українські книжки, творити український контент, підтримувати українську культуру.

Маркіян Шашкевич безстрашно і беззастережно йшов проти системи, проти чиновників і навіть частини духовенства. Він навчав

сучасників бути сміливими у відстоюванні свого. Молодь має бути готовою стояти за своє слово, навіть коли це непопулярно чи важко.

Сьогодні, коли українська мова знову стала символом свободи, ми повертаємося до Маркіяна Шашкевича – людини, яка першою в Галичині оживила слово, щоб воно стало словом народу. «Ми є, бо наше слово живе!» – це не просто епіграф до його життя, це заповіт нам усім. Нехай ці слова звучать для сучасної молоді, як виклик і обіцянка берегти рідну мову, розвивати та примножувати її силу, бо завдяки їй живе Україна.

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ: СЛІД «БУДИТЕЛЯ ГАЛИЦЬКОЇ РУСІ» У ПЕРЕМИШЛІ (ПОЛЬЩА)

Юлія Мозуль

*учениця 8 класу Основної школи № 17 ім. Маркіяна Шашкевича
у Перемишлі*

(керівник – пані Уляна Боднар)

Олексій Павлов

*учень 7 класу Основної школи № 17 ім. Маркіяна Шашкевича
у Перемишлі*

(керівник – пані Оксана Павлова)

Торкнемося питання, хто і як вплинув на появу в українській культурі такого феномену, як Маркіян Шашкевич, і поговоримо про слід «будителя Галицької Русі» у Перемишлі.

Відомо, що наприкінці XVIII на поч. XIX ст. в Австрійській імперії, до складу якої входили західноукраїнські землі, розпочинається українське національне відродження. Українськими національними центрами у зазначений період були міста Галичини – Перемишль і Львів.

Осип Маковей у своєму дослідженні «Три галицькі граматики» відзначав потужний вплив перемишльських діячів – отців Івана Могильницького та Івана Снігурського на формування свідомості Маркіяна Шашкевича та його поглядів на становище української мови.

Саме з ініціативи Івана Могильницького, який відверто боронив українські національні інтереси, переконливо доводив, що українська (народна) мова є окремою мовою, а не діалектом, у Східній Галичині розпочалося створення мережі початкових україномовних

шкіл. Іван Могильницький навіть переклав українською мовою підручник для студентів Дяко-вчительського інституту.

Опікун Михайла Вербицького отець Іван Снігурський, який захоплював людей зі свого оточення вживати у повсякденному житті українську мову, надавав матеріальну і моральну допомогу літераторам, пропагував збирання українського фольклору, теж опосередковано спричинився до формування поглядів Маркіяна Шашкевича. Його стараннями у Перемишлі запрацювала друкарня, у якій видавали книжки українською мовою. Нині це будинок на площі Ринок.

І саме тут була надрукована відома праця Шашкевича «Азбука і Abecadło», у якій він писав: *«...література будь-якого народу є відображенням його життя, його способу мислення, його душі; отже, повинна вона зародитись, вирости з власного народу. Якщо будемо впроваджувати до слов'янської літератури чужі звороти і чужий спосіб висловлювання, то будемо втручатися в тіло, що має свою душу, іншою, чужою душею...»*.

Йосип Лозинський закликав відмовитися від «мертвої» кирилиці і замінити її якщо не латинським алфавітом, то хоча б так званими «гражданськими» буквами. До речі, саме цей шрифт уперше було використано для друку всім відомої «Русалки Дністрової» 1837 року. Ну і, власне, переклади Святого письма та частини «Слова про Ігорів похід», а також створення ним читанки беззаперечно вказують на Шашкевича як на свідомого і послідовного борця за самобутню українську культури і мову на теренах Галичини, підвладної Австро-Угорській імперії.

Перейдемо до місць, які пов'язані з ім'ям М. Шашкевича. Цікавим фактом є те, що у Перемишлі була вулиця ім. Шашкевича. Власне на мапі Перемишля 1932 року бачимо вулицю, яка знаходиться у центрі міста і сполучає вулиці Словацького та Баштову.

На будинку під № 28 у 1911 році вмуровано мармурову таблицю розміром 70 × 80 см. Доля таблиці не проста. Після виселення українців в рамках операції Вісла рада міста пам'ятками не цікавилася. У 1963 році проводилися ремонтні роботи фасаду будинку. Таблицю розбито і викинуто на смітник. Завдяки Володимиріу Пайташу і дев'ятнадцятирічному хлопцеві було віднайдено 38 її частин.

Вулицю було перейменовано на Ракочего у 60-тих роках. А старанням української громади у 2003 році таблицю повернено на своє місце. На превеликий жаль, назву вулиці не змогли змінити. Є твердження, що у цьому будинку під № 28 на 1 поверсі мешкала

родина М. Шашкевича. Чи мешкав сам Шашкевич? Матеріалів, які це підтверджують, немає, але у родичів гостював.

У 2003 році відбулося посвячення пам'ятної дошки за участю директора школи Петра Піпки та Степана Боднара – голови Об'єднання українців у Польщі (Відділ у Перемишлі).

Визначне місце – школа ім. Маркіяна Шашкевича. На ділянці братства св. Миколая було збудовано двоповерховий будинок, який став будівлею Шашкевичівки рішенням народних зборів у 1910 році. У 1910-1911 навчальних роках відкрито лише 1 клас, а у 1913-14 навчальному році вона була чотирикласною і навчалось у ній вже 352 учні. Можна додати, що з часу повномасштабного вторгнення 2022 році кількість дітей суттєво зросла. Особливістю школи є те, що вона двомовна, працює за польською програмою навчання. Додатковими уроками є українська мова, історія і географія України.

У жовтні 1945 року школу закрили у зв'язку з депортацією українців в Польщі. Лише 1 вересня 1991 року Шашкевичівка відновлює свою діяльність. Вона складається з початкової, основної і середньої школи – ліцею. З нагоди відновлення діяльності школи художником-графіком Тирсом Венгриновичем створено екслібрис, на якому вміщено слова шкільного гімну. А учні на 1 вересня отримали медалі, створені ним же.

Гімном школи стала пісня на слова М. Шашкевича «Слово до чителєй руського языка». Музику до нього написав Станіслав Людкевич – уродженець перемиської землі. Нині школа живе яскравим життям: учні охоче беруть участь у спортивних змаганнях, танцюють і співають, навчаються і відпочивають.

СВЯЩЕННИК-ПАТРІОТ: МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ У ТВОРЧОСТІ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Олена РІШКО

учениця 9 класу Дулібського ліцею імені Маркіяна Шашкевича

Грaбовецько-Дулібівської територіальної громади

Стрийського району Львівської області

Історія української культури ХІХ століття нерозривно пов'язана з іменем Маркіяна Шашкевича – поета, священника, просвітителя, патріота й духовного лідера, який став символом пробудження

національної свідомості західних українців. Його життєвий шлях і творчість – це приклад того, як віра в Бога, любов до рідного народу та служіння добру можуть поєднатися в одній особистості. У добу, коли українське слово було пригнічене, а народ позбавлений власної самосвідомості, саме Шашкевич став голосом духовного відродження, покликаним розбудити серця своїх сучасників.

Його постать – це міст між духовним і земним, між релігійною вірою і національним почуттям. Шашкевич довів, що бути священником – означає не лише служити Богові в храмі, але й нести Його слово у світ, до простих людей, до тих, хто потребує духовного світла. Саме тому його місія була значно ширшою, ніж церковна служба: вона охоплювала освіту, культуру, мову, народну гідність.

Шашкевич належить до тих рідкісних людей, у яких слово і вчинок становили єдність. Його поетичне натхнення виходило з глибини серця, освітленого вірою. Він умів говорити про Бога просто, без пишних фраз, але щиро – мовою любові, надії й світла. Його творчість стала моральним дороговказом не лише для Галичини, а й для всієї України.

Духовне і національне пробудження Галичини

Початок XIX століття був для українців Галичини складним і суперечливим часом. Ці землі входили до складу Австрійської імперії, де панівними мовами були німецька та польська. Українська ж (тоді названа «руська») мова вважалася мовою простолюду, її не вживали ні в школах, ні в офіційних установах. Більшість інтелігенції була полонізована, а церква, яка мала бути духовним провідником, часто віддалялася від народу, використовуючи чужу йому мову та обряди.

У цих умовах постать молодого семінариста Маркіяна Шашкевича стала символом духовного спротиву. Він народився 6 листопада 1811 року в селі Підлисса Золочівського повіту у сім'ї греко-католицького священника. З дитинства виховувався в атмосфері віри та любові до рідної землі. Його батько прищепив синові пошану до духовного служіння, а мати – чутливість і співчуття до людей.

Освіту здобував у Бережанській гімназії, а згодом – у Львівській духовній семінарії. Саме там сформувалися його релігійні переконання, патріотичний світогляд і глибока любов до українського слова. Він розумів, що духовне рабство страшніше за будь-яке фізичне поневолення, бо воно вбиває душу народу.

У семінарії Шашкевич створив гурток однодумців – «Руську трійцю», до якого входили також Іван Вагилевич та Яків Головацький.

Молоді священнослужителі прагнули не лише релігійного вдосконалення, а й духовного пробудження свого народу. Вони розуміли: служіння Богові неможливе без служіння ближньому, а отже – без праці для народу, без відродження його мови, віри, культури.

Результатом цієї діяльності став вихід у 1837 році альманаху «Русалка Дністровая», який уперше в Галичині був виданий живою народною українською мовою. Ця книжка, хоч і мала скромний обсяг, стала духовним вибухом – символом того, що українське слово живе й здатне говорити про найвищі ідеали. Шашкевич не лише уклав і відредагував тексти, а й написав більшість із них, наповнюючи кожен рядок християнською вірою, надією і любов'ю до рідної землі.

Його діяльність була небезпечною, адже імперська влада воно ставилася до всього, що могло пробудити національну свідомість. Проте Шашкевич не злякався. Його сила – у вірі. Він вірив, що правда і добро, навіть переслідувані, зрештою переможуть. Його приклад показує, що духовна відвага важить більше, ніж сила зброї.

Шашкевич як священник-патріот

Священницьке покликання для Шашкевича було не просто професією – це був шлях до морального і духовного відродження народу. Він прагнув бути близьким до людей, тому проповідував простою, зрозумілою селянам мовою. У цьому виявлялася його глибока моральна позиція – пошана до гідності кожної людини, незалежно від її соціального становища чи освіти.

Його проповіді вирізнялися щирістю і теплотою. Він не говорив зверхньо, не повчав, а спілкувався з людьми як із братами і сестрами у Христі. Селяни відчували, що цей священник їх любить, що йому болить їхнє горе, що він не відмежовується від народу.

Його патріотизм був глибоко християнським. Любов до Батьківщини він розглядав як вияв любові до Божого творіння. Для нього Україна – це не лише земля чи народ, а «Божа нивка», яку потрібно оберігати, плекати, щоб вона родила правдою і світлом.

Шашкевич жив дуже скромно, часто в убогості, але ніколи не на-рікав. Він писав, що «багатство не в гаманці, а в серці, коли воно повне віри й любові». Ці слова виражають його життєву філософію – служити добру, не очікуючи винагороди.

Для нього священник мав бути не лише провідником до Бога, але й моральним орієнтиром у суспільстві. «Світло не ховають під посудину», – говорив він. Тому Шашкевич прагнув, щоб священники

не замикалися в стінах церков, а виходили до людей, навчали, підтримували, надихали.

Моральні цінності у творчості Шашкевича

Однією з головних тем його творчості є любов до рідної землі. У поезії «Руська мати нас родила» він нагадує кожному, що відречення від свого народу – це моральна зрада, а вірність йому – святий обов'язок:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас взростила,
В руськім серці, в руськім домі –
Не цураймося, браття, свому!

Ці слова стали духовним гаслом не лише його покоління, а й усіх наступних борців за українську ідентичність. Для поета любов до рідного – це не сентимент, а моральний закон, дарований Богом.

Важливою темою у творчості Шашкевича є віра і моральна чистота. Його поезія пройнята християнською символікою: образ світла – це образ Бога, образ весни – символ відродження душі. У вірші «Веснівка» пробудження природи ототожнюється з пробудженням людського серця. Поет вірить, що кожна людина покликана оновлюватися духовно, очищатися від гріха, як земля після зими очищається від снігу.

Він глибоко переконаний, що моральна чистота – це не лише особиста чеснота, а основа життя суспільства. «Без правди й віри народ мертвий, хоч живе тіло», – писав він у листах до друзів.

Ще однією важливою ідеєю є освіта як шлях до добра. Шашкевич вважав, що неучтво – головний ворог моральності. У своїх проповідях він закликав батьків навчати дітей, бо «просвіта – це світло Боже, що розганяє темряву неправд».

Він розумів, що знання без любові може стати зброєю зла. Тому освіта, на його думку, повинна ґрунтуватися на вірі, доброті й смиренні. Лише тоді вона виховує людину доброї волі – чесну, співчутливу, працюючу.

Ще одним етичним ідеалом у творчості Шашкевича є повага до людської гідності. Він глибоко співчував простому народові, бачив у ньому джерело духовної сили. Його поезія пройнята щирим гуманізмом: «Люблю я свій народ убогий, бо в ньому правда і Бог».

Християнська філософія добра і служіння

Основою морального світу Маркіяна Шашкевича є активне християнство – віра, яка проявляється в діях. Для нього християнство — це не обряд чи формальність, а життя у правді, любові, милосерді. Він вважав, що «Бог – не в пишних словах, а в добрих ділах».

У його поезії Бог постає не як далекий Суддя, а як близький Отець, який живе у природі, у людських серцях, у любові до рідного краю. Образ сонця, світла, весни – це символи Божої присутності в світі.

Для Шашкевича моральність – це вільний вибір добра. Бути моральним – означає бути вільним у Христі, чинити добро не зі страху, а з любові. Він учив, що добро – це не зовнішній обов'язок, а внутрішній стан душі.

Його філософія – це заклик до активної любові: не чекати добра від інших, а самому його творити. У цьому полягає справжня віра. Такою вірою він жив і таку віру заповідав своїм читачам.

Значення моральних ідей Шашкевича для сучасності

Минуло понад півтора століття від дня смерті Маркіяна Шашкевича (7 червня 1843 року), але його слово не втратило своєї сили. У час, коли людство переживає моральні кризи, втрату духовних орієнтирів, матеріалізацію цінностей, його приклад священника-патріота знову звучить актуально.

Його заклик «Не цураймося свого!» сьогодні сприймається ширше, ніж просто національне гасло. Це моральне послання до кожного: не зрікайся правди, не зраджуй добра, не цурайся своїх коренів. Людина, яка шанує своє, здатна поважати й чуже, жити у злагоді з совістю і Богом.

Ідеї Шашкевича про віру, освіту, любов до рідного краю, чесну працю, милосердя й гідність залишаються дороговказом для кожного покоління. У світі, де часто панує байдужість і споживацтво, він нагадує: справжнє щастя не в матеріальному, а в духовному багатстві.

Шашкевич учить нас, що віра без діла – мертва, а патріотизм без моралі – сліпий. Його життя і творчість – це свідчення того, що навіть у найтяжчі часи можна залишатися вірним своїм переконанням, нести світло віри й добра.

Висновок

Маркіян Шашкевич – це приклад людини, в якій поєдналися віра, патріотизм і моральна чистота. Його служіння Богові було

водночас служінням народів. У своїй творчості він утверджував найвищі моральні цінності: любов, правду, віру, гідність, жертовність.

Його слово – це заклик до духовного пробудження, до любові до ближнього, до усвідомлення своєї місії на землі. Шашкевич показав, що справжній патріотизм неможливий без моральності, а віра – без любові.

Творчість Шашкевича – це не лише пам'ятка минулого, а живе джерело духовної сили, яке й сьогодні надихає тих, хто прагне правди, добра і світла. Він був і залишається взірцем того, яким має бути священник, громадянин, людина.

ВІД ПІДЛИСНЯ ДО СВЯТОЮРСЬКОГО СОБОРУ: ЯКИМ БУЛО ЖИТТЯ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Олександра СЕНИШИН

*учениця 9 класу Новосілівської гімназії імені Маркіяна Шашкевича
Буської міської ради*

Символ українського відродження народився 6 листопада 1811 р. в селі Підлисся Золочівського повіту в Галичині, в сім'ї священника. Це було казкове місце. Садиба потопала в розкішному саду. У садибі ріс велетенський столітній дуб, а поряд – криниця із смачною водою. Сьогодні у родинній садибі діє музей.

Навчався Маркіян у дяка з Білого Каменя у Бережанській гімназії. А згодом, продовжує навчання у Львівській духовній семінарії і паралельно навчається у Львівському університеті.

У 1833 р. Маркіян Шашкевич спільно з Яковом Головацьким та Іваном Вагилевичем згуртував національно свідому молодь, яка стала на боротьбу за національно-культурне відродження на західно-українських землях, зокрема за відродження української мови в письменстві й церковних проповідях.

Українсько греко-католицький священник митрополит М. Левицький 20 травня 1838 р. висвятив питомця Маркіяна Шашкевича у церкві св. Юра «во ереї».

З 1839 р. консисторія скеровує на священницьку службу у найглухіші села Галичини: Гумниська (1838 р.), Нестаничі (1838-1841рр.), Новосілки.

Отець Маркіян Шашкевич був парохом села Новосілки протягом 1842-1843 років. Це село на той час було таким же глухим і занедбаним, як і всі інші села, де з волі консисторії служив отець Маркіян Шашкевич. Церква була між Новосілками та селом Лісок й служила парафіянам обох сіл. Ця святиня була приземиста, видовжена, тризубна, маленькі віконечка і двері підкреслювали скромність і старий вік будівлі. У 1895 р. цей дерев'яний храм розібрали і перевезли до села Полоничі. Там він зберігся донині, то ж маємо ще одну «живу» пам'ятку про Маркіяна Шашкевича, а новосілчани збудували собі нову церкву святого Миколая за проектом відомого архітектора Василя Нагірного.

У церкві в Новосілках до наших днів зберігся дерев'яний хрест, яким отець Маркіян Шашкевич благословляв своїх прихожан, а у Львівській галереї мистецтв свого часу експонувалася на престольна ікона початку XIX століття з церкви святого Миколая «Богоматір на троні» – з кіотом, у якому збереглася чаша для причастя. З неї отець Маркіян причащав парафіян. Ікона була знайдена на дзвіниці в дуже поганому стані, реставрована у Галереї мистецтв.

З офіційних джерел відомо, що життя Маркіяна Шашкевича у Новосілках було особливо важким. Він бідував страшенно, був, за власними словами «позбавлений усяких, в тім числі найнеобхідніших засобів до життя...». А ще на творчому стані поета відбивались віддаленість від культурного центру, живого літературного процесу, брак інтелектуального середовища.

Маркіян Шашкевич помер від туберкульозу 7 червня 1843 р. (на 32-му) році життя. Був похований на сільському цвинтарі без дотримання приписів Церкви щодо поховання священників – у чужому гробівці й без усякого напису.

У 1880 році до Новосілок приїхала група студентів зі Львова, діячів товариства «Дружній лихва», і знайшла там могилу отця Маркіяна. Цю поїздку описував часопис «Весна», який виходив у Коломиї.

У 1893 р. прах Маркіяна Шашкевича був урочисто перепхований на Личаківському цвинтарі у Львові. Через п'ятдесят років після смерті за могилою Маркіяна Шашкевича йшла вже літня жінка – його дружина Юлія Крушинська, якій Бог дав прожити довгий вік.

У Новосілках у 2011 р. відкрито музей Маркіяна Шашкевича. Для цього знадобилось приміщення старої школи, зведеної на

початку ХХ століття методом народної будови. Таким же методом народної будови, усім селом, була відреставрована ця стара школа.

У трьох кімнатах музею можна побачити цікаві експонати. Оскільки це остання парафія, де служив Маркіян Шашкевич і де він помер, то тут зроблено акцент на останніх роках його життя, його смерті і тріумфу після смерті. Є в музеї копії тих історичних світлин перепоховання, величавих процесій, які супроводжували гріб Маркіяна.

У день відкриття музею в Новосілках також встановили пам'ятник Маркіянові Шашкевичу авторства заслуженого діяча мистецтв України, скульптора Теодозії Бриж. Пам'ять про Маркіяна Шашкевича також зберігає Новосілівська гімназія з його іменем – на будівлі школи встановлено меморіальну плиту.

У с. Новосілки побудована читальня у 1937 р., центральна вулиця села названа його іменем, є капличка, яка побудована у 1994 р.

Маркіян Семенович залишив своїм нащадкам велику поетичну спадщину: байки, вірші, переклади, «пісеньки та грачки діточкії», альманах «Русалка Дністровая». У 1836 р. Шашкевич опублікував брошуру «Азбука», спрямовану проти спроб заведення в українській мові латинською абетки. Переклав частину «Слова о полку Ігоревім» та святого Письма (євангеліє від Матея Йоана) на народну мову (1842). У 1850 р. Яків Головацький видав «Читанку» Шашкевича для малих діточок.

Слова Шашкевича як пророка й зачинателя нової української літератури в Галичині почала зростати посмертно.

«РУСАЛКА ДНІТРОВАЯ»: ЛІТЕРАТУРНИЙ ЗБІРНИК ЧИ МАНІФЕСТ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОБУДЖЕННЯ?

Максим УСИК

*учень 10 класу Чортківського ліцею №1 імені Маркіяна Шашкевича
Чортківської міської ради Тернопільської області*

У першій половині ХІХ століття український народ жив у тяжких умовах національного та культурного занепаду. Більшість українських земель перебувала під владою чужих імперій – Російської та Австрійської. У Галичині панувала польська шляхта, а українська мова та культура опинилися на межі забуття. Саме в цей складний час у

1837 році у Будапешті побачила світ книжка, яка стала справжнім явищем української культури – «Русалка Дністровая». Її створили члени «Руської трійці» – Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький. На перший погляд, це була лише збірка поезій і фольклорних матеріалів, але насправді вона мала значно глибше значення – стала символом національного пробудження галицьких українців, своєрідним маніфестом їхньої духовної свободи.

1. Історичний контекст появи збірки

Щоб зрозуміти значення «Русалки Дністрової», потрібно уявити, у яких умовах жили українці на той час. У Галичині більшість населення становили українці, однак у школах, університетах, адміністрації панувала польська мова, а церква користувалася церковнослов'янською. Українське слово вважали «мужицьким», непридатним для науки і мистецтва. Молоді інтелігенти, які згодом утворили «Руську трійцю», болісно сприймали це приниження. Вони прагнули відродити національну свідомість, показати, що українська мова має право на існування поруч з іншими європейськими мовами.

Маркіян Шашкевич став духовним лідером цього руху. Він мріяв про те, щоб українці в Галичині відчули себе єдиним народом із Наддніпряниною, щоб перестали соромитися своєї мови та культури. Саме тому він закликав писати «так, як говорить народ», і вважав книжку головною зброєю духовного визволення.

2. Символізм назви збірки

Назва збірки – не випадкова. Русалка в народній уяві – міфічна істота, що живе у воді, пов'язана з природою, народом, його душею. А Дністер – одна з головних річок Західної України, символ рідного краю, життя, єдності. Тому, сама назва «Русалка Дністровая» уособлює дух народу, який пробуджується, прагне вийти на світ Божий після довгого сну неволі. Це поєднання народної поетичності та національної ідентичності.

3. Мова збірки – сміливий виклик добі

Однією з найсміливіших рис збірки було використання живої народної української мови, а не церковнослов'янської чи польської, як це було заведено в тодішніх літературних колах Галичини. Шашкевич і його побратими довели, що «мова народу – це мова літератури». Вони свідомо порушили традиції – вони хотіли, щоб їхня книжка була зрозумілою кожному селянинові, щоб слово стало живим і теплим,

близьким до серця. У передмові до збірки вони наголошували: українці мають право на свою мову, свою книжку, свою культуру. Таке рішення мало величезне значення. Воно показало, що українська мова – це не діалект, не «селянська говірка», а повноцінна літературна мова, здатна передавати красу думки й почуттів. Тому «Русалка Дністровая» стала не лише збіркою поезій, а й маніфестом мовної свободи.

4. Зміст і тематика творів

До збірки увійшли народні пісні, історичні думи, переклади з інших мов і власні поезії авторів. У цих текстах – любов до рідної землі, туга за волею, шана до минулого, віра у майбутнє. У поезії Маркіяна Шашкевича відчувається глибокий національний дух. Його вірші «Веснівка», «Підлисе», «Згадка» пройняті щирістю, простотою й великою любов'ю до України. Він оспівує природу рідного краю, змальовує народ як джерело духовної сили. У творах Івана Вагилевича звучить історична тематика – він звертається до минулого, щоб нагадати про козацьку славу, героїзм предків. Яків Головацький же проявив себе як збирач народної творчості, записуючи пісні, легенди, перекази.

Разом вони створили гармонійну збірку, де поєдналися народна мудрість і нова національна ідея. Саме це зробило «Русалку Дністровую» унікальною не лише для Галичини, а й для всієї України.

5. «Руська трійця» – творці духовного відродження

Члени «Руської трійці» були не просто письменниками – вони стали провісниками нового етапу українського життя. Їхня діяльність об'єднала просвітницьку ідею з національною. Вони збирали народні пісні, досліджували історію, писали твори українською мовою. Їхня мета – пробудити національну свідомість галичан, показати, що українці – це не «провінційний народ», а частина великого українського народу, що має свою історію і культуру.

6. Перешкоди та доля видання

Влада сприйняла вихід «Русалки Дністрової» як небезпечний політичний крок. Цензура в Австрійській імперії не дозволяла видавати книжки народною українською мовою, особливо якщо вони містили національні мотиви. Частина тиражу конфіскували, а авторам навіть загрожували переслідування. Проте їм вдалося надрукувати близько 1000 примірників у Будапешті. Хоч книжка не потрапила

одразу до широкого читача, її вплив виявився величезним – вона стала духовною іскрою, що запалила ціле покоління, вона перетворилася на маніфест свободи слова і національної гідності.

7. Вплив «Русалки Дністрової» на подальший розвиток української літератури

Збірка «Русалка Дністровая» відкрила нову добу в історії української літератури Галичини. Вона вплинула на подальших письменників – Івана Франка, Осипа Маковея, Василя Стефаника, Ольгу Кобилянську, а також на громадський рух кінця XIX століття. Її поява сприяла утвердженню української мови у школах, літературі, публіцистиці. Вона довела, що українська мова здатна передавати найтонші почуття, філософські думки, наукові ідеї, а українське слово – звучати гордо й шляхетно навіть у найтемніші часи.

Іван Франко пізніше писав, що «Русалка Дністровая» – це перший крик галицької України, який почув увесь народ. Вона стала тією книжкою, що з'єднала дві частини України – Наддніпрянщину і Галичину – духовно й мовно.

8. Літературна цінність збірки

Художня сторона «Русалки Дністрової» не менш важлива, ніж її історичне значення. Вона втілює основні ідеї, які пізніше стали рушійними у боротьбі за незалежність: любов до рідної землі, право на власну мову, гідність і єдність народу. Це був голос пробудженої України, яка прагнула сказати про себе світові. Збірка відкрила для української літератури нову інтонацію – щирість, природність, близькість до народу. Її мова проста, мелодійна, сповнена народних образів і символів. Через неї українська література зробила крок від книжної традиції до живої народності. Кожна сторінка книжки дихає надією й вірою в силу народу. Через пісню, поезію, казку автори говорили про те, що справжня краса – у народності, у духовному багатстві простих людей.

Отже, «Русалка Дністровая» – це набагато більше, ніж просто збірка творів. Це духовний документ епохи, що став символом національного відродження українців у Галичині. Вона об'єднала слово, пісню й ідею свободи в єдине ціле. Її автори кинули виклик тогочасній системі, відстоюючи право народу на мову, культуру й власну ідентичність. Тому справедливо вважати «Русалку Дністрову» не лише мистецькою подією, а справжнім «маніфестом національного пробудження», який і сьогодні залишається актуальним нагадуванням: народ, що шанує свою мову, культуру і слово, – ніколи не зникне.